
Maitri (Maitrayani) Upanishad

మైత్రాయణ్యుపనిషత్

Document Information

Text title : DeviMaitri(Maitrayani) Upanishad

File name : maitri.itx

Category : upanishhat, upanishad

Location : doc_upanishhat

Author : Vedic Tradition

Transliterated by : Sunder Hattangadi

Proofread by : Sunder Hattangadi

Description-comments : 24/108; Sam Veda, yajurvedIya (?) Samanya Upanishad

Latest update : January 7, 2005, August 13, 2021

Send corrections to : Sanskrit@cheerful.com

This text is prepared by volunteers and is to be used for personal study and research. The file is not to be copied or reposted without permission, for promotion of any website or individuals or for commercial purpose.

Please help to maintain respect for volunteer spirit.

Please note that proofreading is done using Devanagari version and other language/scripts are generated using **sanscript**.

August 13, 2021

sanskritdocuments.org

మైత్రాయణ్యుపనిషత్

॥ అథ మైత్రాయణ్యుపనిషత్ ॥

సామవేదీయ సామాన్య ఉపనిషత్ ॥

వైరాగ్యోత్థభక్తియుక్తబ్రహ్మామాత్రప్రబోధతః ।

యత్పదం మునయో యాన్తి తత్తైపదమహం మహాః ॥

ఓం ఆప్యాయన్తు మమాఙ్గాని వాక్పాణిశ్చక్షుః శ్రోతమఘో
బలమిన్ద్రియాణి చ ।

సర్వాణి సర్వం బ్రహ్మోపనిషదం మాహం బ్రహ్మ నిరాకుర్యాం
మా మా బ్రహ్మ
నిరాకరోదనిరాకరణమస్త్యనిరాకరణం మేస్తు తదాత్మని నిరతే య
ఉపనిషత్సు

ధర్మాస్తే మయి సన్తు తే మయి సన్తు ॥

ఓం శాన్తిః శాన్తిః శాన్తిః ॥

మైత్రాయణీ కౌషితకీ బృహజ్జాబాలతాపనీ ।

కాలాగ్నిరుద్రమైత్రేయీ సుబాలక్షురమన్త్రికా ।

ఓం బృహద్రథో హ వై నామ రాజా రాజ్యే జ్యేష్ఠం పుత్రం

నిధాపయిత్వేదమశాశ్వతం మన్యమానః శారీరం

వైరాగ్యముపేతోఽరణ్యం నిర్జగమ స తత్ర పరమం తప

ఆస్థాయాదిత్యమీక్షమాణ ఊర్ధ్వబాహుస్త్రిష్ఠత్యన్తే సహస్రస్య

మునిరన్తికమాజగామాగ్నిరివాధూమకస్తేజసా

నిర్దహన్నివాత్మవిద్యగవాఙ్ఘాకాయన్య ఉత్తిష్టోత్తిష్ఠ వరం

వృణీశ్వేతి రాజానమబ్రవీత్స తస్మై నమస్కృతోవోవాచ

భగవన్నాహమాత్మవిత్త్వం తత్త్వవిచ్ఛిణ్ణమో వయం స త్వం నో

బ్రూహీత్యేతద్వృతం పురస్తాదశక్యం మా పృచ్ఛ

ప్రశ్నమైక్ష్వాకాన్యాన్కామాన్వృణీశ్వేతి శాకాయన్యస్య

చరణవభిమృశ్యమానో రాజేమాం గాథాం జగాద ॥ ౧॥

భగవన్నస్థిచర్రుస్నాయుమజ్ఞామాంసశుశోణితశ్లేష్మాశ్రుదూ
షితే విణ్ముత్రవాతపిత్తకఫసజ్ఞాతే దుర్గన్ధే
నిఃసారేఽస్మిళ్ళుచ్ఛరీరే కిం కామోపభోగైః ॥ ౨॥

కామక్రోధలోభభయవిషాదేర్వేష్టవియోగానిష్టసమ్ప్రయోగక్షు
త్పిపాసాజరామృత్యురోగశోకాద్వైరభిహతేఽస్మిళ్ళుచ్ఛరీరే కిం
కామోపభోగైః ॥ ౩॥

సర్వం చేదం క్షయిష్ణు పశ్యామో యథేమే
దంశమశకాదయస్తృణవన్నశ్యతయోద్భూతప్రధ్వంసినః ॥ ౪॥

అథ కిమేతైర్వా పరేఽన్యే మహాధనుర్ధరాశ్చక్రవర్తినః
కేచిత్సుద్యుమ్నభూరిద్యుమ్నేన్ద్రద్్యుమ్నకువలయాశ్వయావనాశ్వవద్ధియా
శ్వాశ్వపతిః శశబిన్దుర్ధారిశ్చన్ద్రోఽమృరీషో
ననూక్తస్వయాతిర్యయాతినరణోక్షసేనోత్థమరుత్తభరతప్రభృతయో
రాజానో మిషతో బన్ధవర్గస్య మహతీం శ్రియం
త్యక్త్వాస్మాల్లోకాదముం లోకం ప్రయాన్తి ॥ ౫॥

అథ కిమేతైర్వా పరేఽన్యే
గన్ధర్వాసురయక్షరాక్షసభూతగణపిశాచోరగగ్రహాదీనాం
నిరోధనం పశ్యామః ॥ ౬॥

అథ కిమేతైర్వాన్యానాం శోషణం మహార్ణవానాం శిఖరిణాం (కిమేతైర్వార్ణాన్యానాం)
ప్రపతనం ధ్రువస్య ప్రచలనం (వ్రశ్చనం వాతరజ్జానాం)
(స్థానం వా తరూణాం)
నిమజ్జనం పృథివ్యాః స్థానాదపసరణం సురాణం
సోఽహమిత్యేతద్విధేఽస్మిన్సంసారే కిం
కామోపభోగైర్వైరేవాశ్రితస్యాసకృదిహావర్తనం దృశ్యత
ఇత్యుద్ధర్తుమర్హసీత్యన్దోదపానస్థో భేక ఇవాహమస్మిన్సంసారే
భగవంస్త్యం నో గతిస్త్యం నో గతిః ॥ ౭॥ ఇతి ప్రథమః
ప్రపాతకః ॥

అథ భగవాళ్ళాకాయన్యః సుప్రీతోఽబ్రవీద్రాజానం మహారాజ

బృహద్రథేక్షాకువంశధ్వజశీర్షాత్మజః కృతకృత్యస్తవం
మరున్నామ్నో విశ్రతోఽసీత్యయం వా వ ఖల్వాత్మా తే కతమో
భగవాన్స్వర్ణ్య ఇతి తం హోవాచ ఇతి || ౧ ||

య ఏషో బాహ్యోవష్టమృనేనోర్ధ్వముత్కాగ్రస్తో
వ్యథమానోఽవ్యథమానస్తమః ప్రణదత్యేష ఆత్మేత్యాహ
భగవానథ య ఏష సమ్ప్రసాదోఽస్మాఞ్చరీరాత్పముత్థాయ
పరం జ్యోతిరుపసమ్వద్య స్వేన రూపేణాభినిష్పద్యత ఏష ఆత్మేతి
హోవాచైతదమృతమభయమేతద్భృహేతి || ౨ ||

అథ ఖల్వియం బ్రహ్మవిద్యా సర్వోపనిషద్విద్యా వా రాజన్నస్మాకం
భగవతా మైత్రేయేణ వ్యాఖ్యాతాహం తే
కథయిష్యామిత్వథాపహతపాప్మానస్తిగ్మతేజస ఊర్ధ్వరేతసో
వాలఖిల్యా ఇతి శ్రుయన్తేఽథైతే
ప్రజాపతిమబ్రువన్భగవన్కాకటమివాచేతనమిదం శరీరం
కన్యైష ఖల్విదృశో మహిమాత్స్త్రియభూతస్య
యేనైతద్విధమిదం చేతనవత్ప్రతిష్ఠాపితం ప్రచోదయితాస్య కో
భగవన్నేతదస్మాకం బ్రాహీతి తాన్తోవాచ || ౩ ||

యో హ ఖలు వాచోపరిష్ఠః శ్రూయతే స ఏవ వా ఏష శుద్ధః
పూతః శూన్యః శాన్తో ప్రాణోఽనీశత్యాఽనన్తోఽక్షయ్యః స్థిరః
శాశ్వతోఽజః స్వతస్త్వః స్వే మహిమ్ని తిష్ఠత్యనేదం శరీరం
చేతనవత్ప్రతిష్ఠాపితం ప్రచోదయితా చైషోఽన్యేతి తే
హోచుర్భగవన్కథమనేదృశేనానిచ్ఛేనైతద్విధమిదం
చేతనవత్ప్రతిష్ఠాపితం ప్రచోదయితా చైషోఽన్యేతి కథమితి
తాన్తోవాచ || ౪ ||

స వా ఏష సూక్ష్మోఽగ్రాహ్యోఽదృశ్యః పురుషసంజ్ఞకో
బుద్ధిపూర్వమిహేవావర్తతేంఽశేన సుషుప్తస్యైవ బుద్ధిపూర్వం
నిబోధయత్యథ యోహ ఖలు వావాఇతస్యాంశోఽయం
యశ్చేతనమాత్రః ప్రతిపూరుషం క్షేత్రజ్ఞః
సంకల్పాధ్యవసాయాభిమానలిఙ్గః ప్రజాపతిర్విశ్వక్షన్తేన
చేతనేదం శరీరం చేతనవత్ప్రతిష్ఠాపితం ప్రచోదయితా
చైషోఽన్యేతి తే హోచుర్భగవన్నీదృశస్య కథమంశేన

వర్తనమితి తాన్వోవాచ ॥ ౫ ॥

ప్రజాపతిర్వా ఏషోఽగ్రేఽతిష్ఠత్స నారమతైకః స
 ఆత్మనమభిధ్యాయద్భ్రష్టిః ప్రజా ఆసృజత్త అస్యైవాత్మప్రబుద్ధా
 ఆప్రాణా స్థాణురివ తిష్ఠమానా అపశ్యత్స నారమత
 సోఽమన్యతైతాసం ప్రతిబోధనాయాభ్యన్తరం ప్రావిశాసీత్యథ స
 వాయుమివాత్మానం కృత్వాభ్యన్తరం ప్రావిశత్స ఏకో నావిశత్స
 పఞ్చధాత్మానం ప్రవిభజ్యోచ్యతే యః ప్రాణోఽపానః సమాన
 ఉదానో వ్యాన ఇతి ॥ ౬ ॥

అథ యోఽయమూర్ధ్వముత్కామతీత్యేష వాచ స ప్రాణోఽథ
 యోయమావఞ్చం సంక్రామత్యేష వాచ సోఽపానోఽథ యోయం
 స్థవిష్ఠమన్నధాతుమపానే స్థాపయత్యణిష్ఠం చాణ్ణేఽణ్ణే
 సమం నయత్యేష వాచ స సమానోఽథ యోఽయం పీతాశితముద్గిరతి
 నిగిరతితి చైష వాచ స ఉదానోఽథ యేనైతాః శిరా
 అనువ్యాప్తా ఏష వాచ స వ్యానః ॥ ౭ ॥

అథోపాంశురన్తర్యామ్యమిభవత్యన్తర్యామముపాంశుమేతయోరన్తరావే
 చౌష్ణ్యం మాసవదౌష్ణ్యం స పురుషోఽథ యః పురుషః
 సోఽగ్నిర్వైశ్వానరోఽప్యన్యత్రాఘ్నక్తమయమగ్నిర్వైశ్వానరో
 యోఽయమనన్తః పురుషో యేనేదమన్నం పచ్యతే యదిదమద్యతే
 తస్యైష ఘోషో భవతి యదేతత్కర్ణావపిధాయ శ్శృణోతి స
 యదోత్కమిష్యన్నవతి వైనం ఘోషం శ్శృణోతి ॥ ౮ ॥

స వా ఏష పఞ్చధాత్మానం ప్రవిభజ్య నిహితో గుహాయాం
 మనోమయః ప్రాణశరీరో బహురూపః సత్యసం కల్ప ఆత్మేతి స వా
 ఏషోఽస్య హృదన్తరే తిష్ఠన్నకృతార్థోఽమన్యతార్థానసాని
 తత్ప్రాన్వసీమాని భిత్వోదితః పఞ్చభీ రశ్మిభిర్విషయానత్తితి
 బుద్ధీన్ద్రియాణి యాసీమాన్యేతాన్యస్య రశ్మయః కర్మేన్ద్రియాణ్యస్య
 హయా రథః శరీరం మనో నియన్తా ప్రకృతిమయోస్య ప్రతోదనేన
 ఖల్వీరితం పరిభ్రమతీదం శరీరం చక్రమివ మృతే చ
 నేదం శరీరం చేతనవత్ప్రతిష్ఠాపితం ప్రచోదయితా
 చైషోఽస్యేతి ॥ ౯ ॥

స వా ఏష ఆత్మేత్యదో వశం నీత ఇవ సితాసితైః

కర్మఫలైరభిభూయమాన ఇవ ప్రతిశరీరేషు
చరత్యవ్యక్తత్వాత్సూక్ష్మత్వాదదృశ్యత్వాదగ్రాహ్యత్వాన్నిర్మమత్వా
చ్చానవస్థోఽకర్తా కర్తేవావస్థితః ॥ ౧౦॥

స వా ఏష శుద్ధః స్థిరోఽచలశ్చాలేపోఽవ్యగ్రో నిఃస్పృహః
ప్రేక్షకవదవస్థితః స్వస్య చరితభుగ్గుణమయేన
పటేనాత్మానమస్తర్ధీయావస్థిత ఇత్యవస్థిత ఇతి ॥ ౧౧॥ ఇతి
ద్వితీయః ప్రపాఠకః ॥

తే హోచుర్భగవన్యద్యేవమస్యాత్మనో మహిమానం సూచయసీత్యనోఽ
వా పరః కోఽయమాత్మా సితాసితైః కర్మఫలైరభిభూయమానః
సదసద్యోనిమాపద్యత ఇత్యవాచీం వోర్ధ్వాం వా గతం
ద్యన్వైరభిభూయమానః పరిభ్రమతీతి కతమ ఏష ఇతి
తాన్తోవాచ ॥ ౧॥

అస్తి ఖల్వనోఽపరో భూతాత్మా యోఽయం సితాసితైః
కర్మఫలైరభిభూయమానః సదసదయోనిమాపద్యత ఇత్యవాచీం
వోర్ధ్వాం గతిం ద్యన్వైరభిభూయమానః
పరిభ్రమతీత్యసోఽపవ్యాఖ్యానం పఞ్చ తన్మాత్రాణి
భూతశబ్దేనోఽచ్యన్తే పఞ్చ మహాభూతాని
భూతశబ్దేనోఽచ్యన్తేఽథ తేషాం యః సముదాయః
శరీరమిత్యక్తమథ యో హ ఖలు వావ శరీరమిత్యక్తం స
భూతాత్మేత్యక్తమథాస్తి తస్యాత్మా బిన్దురివ పుష్కర ఇతి స వా
ఏషోఽభిభూతః

ప్రాకృత్యైర్గుణైరిత్యతోఽభిభూతత్వాత్సంమూఢత్వం
ప్రయాత్యసంమూఢస్తాద్వాదాత్మస్థం ప్రభుం భగవన్తం
కారయితారం నాపశ్యద్గుణౌఘైస్తృప్యమానః
కలుషీకృతాస్థిరశ్చఞ్చతో లోలుప్యమానః సస్పృహో
వ్యగ్రశ్చాభిమానత్వం ప్రయాత ఇత్యహం సో మమేదమిత్యేవం
మన్యమానో నిబధ్నాత్యాత్మనాత్మానం జాలేనైవ ఖచరః
కృతస్యానుఫలైరభిభూయమానః పరిభ్రమతీతి ॥ ౨॥

అథాన్యత్రాప్యక్తం యః కర్తా సోఽయం వై భూతాత్మా కరణైః

కారయతాస్తఃపురుషోఽథ యథాగ్నినాయఃపిణ్డో వాభిభూతః
 కర్పభిర్హన్యమానో నానాత్వముపైత్యేవం వావ ఖల్వసౌ
 భూతాత్మాస్తఃపురుషేణాభిభూతో గుణైర్హన్యమానో
 నానాత్వముపైత్యథ యత్త్రిగుణం చతురశితిలక్షయోనిపరిణతం
 భూతత్త్రిగుణమేతద్వై నానాత్వస్య రూపం తాని హ వా ఇమాని
 గుణాని పురుషేణేరితాని చక్రమివ చక్రీణేత్యథ యథాయఃపిణ్డే
 హన్యమానే నాగ్నిరభిభూయత్యేవం నాభిభూయత్యసౌ
 పురుషోఽభిభూయత్యయం భూతాత్మోపసంశ్లిష్టత్వాదితి || 3 ||

అథాన్యత్రాప్యక్తం శరీరమిదం మైథునాదేవోద్భూతం
 సంవిదపేతం నిరయ ఏవ మూత్రద్వారేణ
 నిష్క్రామస్తమస్థిభిశ్చిత్తం మానేనానులిప్తం
 చర్మణావబద్ధం విణ్ముత్రపిత్తకఫమజ్జామేదోవసాభిరన్యైశ్చ
 మలైర్బహుభిః పరిపూర్ణం కోశ ఇవావసన్నేతి || 4 ||

అథాన్యత్రాప్యక్తం సంమోహో భయం విషాదో నిద్రా తస్మి వ్రణో
 జరా శోకః క్షుత్పిపాసా కార్పణ్యం క్రోధో నాస్తిక్యమజ్ఞానం
 మాత్సర్యం వైకారుణ్యం మూఢత్వం నిర్విడత్వం
 నికృతత్వముద్ధాతత్వమసమత్వమితి తామసాన్వితస్తృష్టా సేహో
 రాగో లోభో హింసా రతిర్దృష్టివ్యాపృతత్వమీర్ష్యా
 కామవవస్థితత్వం చఞ్చలత్వం జిహ్విర్ధారోపార్జనం
 మిత్రానుగ్రహణం పరిగ్రహోవలంబాఽనిష్టేష్యన్ద్రియార్థేషు
 ద్విష్టిరోష్టేశ్వభిషక్ల ఇతి రాజసాన్వితైః పరిపూర్ణ
 ఏతైరభిభూత ఇత్యయం భూతాత్మా
 తస్మాన్నానారూపాణ్యాప్సోతీత్యాప్సోతీతి || 5 || తృతీయః
 ప్రపాఠకః ||

తే హ ఖల్వథోర్ధ్వరేతసోఽతివిస్మితా అతిసమేతోఽచుర్భగవన్నమస్తే
 త్వం నః శాధి త్వమస్మాకం గతిరన్యా న విద్యత ఇత్యస్య
 కోఽతిథిర్భూతాత్మనో యేనేదం హిత్యామన్యేవ సాయుజ్యముపైతి
 తాన్తోవాచ || 6 ||

అథాన్యత్రాప్యక్తం మహానదీషూర్మయ ఇవ నివర్తకమస్య

యత్పురాకృతం సముద్రవేలేవ దుర్నివార్యమస్య మృత్యోరాగమనం
 సదసత్పలమయైర్హి పాశైః పశురివ బద్ధం
 బంధనస్థస్యేవాస్వాతస్త్వం యమవిషయస్థస్యైవ
 బహుభయావస్థం మదిరోన్మత్త ఇవామోదమమదిరోన్మత్తం పాపృనా
 గృహీత ఇవ భ్రామ్యమాణం మహోరగదష్ట ఇవ విపదృష్టం
 మహాన్ధకార ఇవ రాగాన్ధమిన్ధ్రజాలమివ మాయామయం స్వప్నమివ
 మిథ్యాదర్శనం కదలీగర్భ ఇవాసారం నట ఇవ క్షణవేషం
 చిత్రభిత్తిరివ మిథ్యామనోరమమిత్యథోక్తమ్ ॥ శబ్దస్పర్శాదయో
 యేఽర్థా అనర్థా ఇవ తే స్థితాః । యేషాస్సకస్త్రు భూతాత్మా న
 స్మరేచ్ఛ పరం పదమ్ ॥ ౨॥

అయం వా వ ఖల్వస్య ప్రతివిధిర్భూతాత్మనో యద్యేవ
 విద్యాధిగమస్య ధర్మస్యానుచరణం స్వాశ్రమేష్వానుక్రమణం
 స్వధర్మ ఏవ సర్వం ధత్తే
 స్తమ్భశాఖేవేతరాణ్యనేనోర్ధ్వభాగ్భవత్యన్యథః పతత్యేష
 స్వధర్మాభిభూతో యో వేదేషు న స్వధర్మాతిక్రమేణాశ్రమీ
 భవత్యాశ్రమేష్వేవావస్థితస్తపస్వి చేత్యుచ్యత ఏతదపుష్కం
 నాతపస్కస్యాత్మధ్యానేఽధిగమః కర్మశుద్ధిర్వేత్యేవం హ్యహా ॥
 తపసా ప్రాప్యతే సత్త్వం సత్త్వాత్ప్రమాప్యతే మనః ।
 మనసా ప్రాప్యతే త్వాత్మా హ్యత్మాపత్త్యా నివర్తత ఇతి ॥ ౩॥
 ఆత్మైతే శ్లోకా భవన్తి ॥

యథా నిరిన్ధనో వహ్నిః స్వయోనావుపశామ్యతి ।
 తథా వృత్తిక్షయాచ్ఛిత్తం స్వయోనావుపశామ్యతి ॥ ౧॥
 స్వయోనావుపశాన్తస్య మనసః సత్యగామినః ।
 ఇన్ద్రియార్థావిమూఢస్యాన్మతాః కర్మవశానుగాః ॥ ౨॥
 చిత్తమేవ హి సంసారస్తత్ప్రయత్నేన శోధయేత్ ।
 యచ్ఛిత్తస్తన్మయో భవతి గుహ్యమేతత్సనాతనమ్ ॥ ౩॥
 చిత్తస్య హి ప్రసాదేన హన్తి కర్మ శుభాశుభమ్ ।
 ప్రసన్నాత్మాత్మని స్థిత్యా సుఖమవ్యయమశ్నుతే ॥ ౪॥
 సమాసక్తం యదా చిత్తం జన్తోర్విషయగోచరే ।

యద్యేవం బ్రహ్మణీ స్వాత్తతోక్తే న ముచ్యేత బన్ధనాత్ ॥ ౫॥

మనో హి ద్వివిధం ప్రోక్తం శుద్ధం చాశుద్ధమేవ చ ।

అశుద్ధం కామసంకల్పం శుద్ధం కామవివర్జితమ్ ॥ ౬॥

లయవిక్షేపరహితం మనః కృత్వా సునిశ్చలమ్ ।

యదా యాత్యమనీభావం తదా తత్పరమం పదమ్ ॥ ౭॥

తావదేవ నిరోద్ధవ్యం హృది యావత్క్షయం గతమ్ ।

ఏతజ్ఞానం చ మోక్షం చ శేషాస్తు గ్రన్థవిస్తరాః ॥ ౮॥

సమాధినిర్ధూతమలస్య చేతసో

నివేశితస్యాత్మని యత్సుఖం లభేత్ ।

న శక్యతే వర్ణయితుం గిరా తదా

స్వయం తదస్తఃకరణేన గృహ్యతే ॥ ౯॥

అపామపోఽగ్నిరగ్నో వా వ్యోమ్ని వ్యోమ న లక్షయేత్ ।

ఏవమన్తర్గతం చిత్తం పురుషః ప్రతిముచ్యతే ॥ ౧౦॥

మన ఏవ మనుష్యాణాం కారణం బన్ధమోక్షయోః ।

బన్ధాయ విషయానక్తం ముక్త్యై నిర్విషయం స్మృతమితి ॥ ౧౧॥

అథ యథేయం కౌత్సాయనిస్తుతిః ॥

త్వం బ్రహ్మ త్వం చ వై విష్ణుస్త్వం రుద్రస్త్వం ప్రజాపతిః ।

త్వమగ్నిర్వరుణో వాయుస్త్వమిన్ద్రస్త్వం నిశాకరః ॥ ౧౨॥

త్వం మనుస్త్వం యమశ్చ త్వం పృథివీ త్వమథాచ్యుతః ।

స్వార్థే స్వాభావికేఽర్థే చ బహుధా తిష్ఠనే దివి ॥ ౧౩॥

విశ్వేశ్వర నమస్తుభ్యం విశ్వాత్మా విశ్వకర్మకృత్ ।

విశ్వభుగ్విశ్వమాయస్త్వం విశ్వక్రీడారతిః ప్రభుః ॥ ౧౪॥

నమః శాంతాత్మనే తుభ్యం నమో గుహ్యతమాయ చ ।

అచిన్త్యాయాప్రమేయాయ అనాదినిధనాయ చేతి ॥ ౧౫॥ ॥ ౪॥

తమో వా ఇదమేకమాన తత్పశ్చాత్పరేణేరితం విషయత్వం

ప్రయాత్యేతద్వై రజసో రూపం తద్రజః ఖలీవ్రితం విషమత్వం

ప్రయాత్యేతద్వై తమసో రూపం తత్తమః ఖలీవ్రితం తమసః

సమూస్రవత్సేతద్వై సత్త్వస్య రూపం తత్సత్త్వమేవేరితం

తత్సత్త్వాత్సమ్ప్రాసవతోన్సంశోఽయం యశ్చేతనమాత్రః
 ప్రతిపురుషం క్షేత్రజ్ఞః సజ్కుల్పాధ్యవసాయాభిమానలింగః
 ప్రజాపతిస్తస్య ప్రోక్తా అగ్ర్యాస్తనవో బ్రహ్మ రుద్రో విష్ణురిత్యథ
 యో హ ఖలు వావాస్య రాజసోఽశోఽసౌ స యోఽయం బ్రహ్మోథ యో హ
 ఖలు వావాస్య తామసోఽశోఽసౌ స యోఽయం రుద్రోఽథ యో హ
 ఖలు వావాస్య సాత్వికోఽశోఽసౌ స ఏవం విష్ణుః స వా ఏష
 ఏకస్త్రిధాభూతోఽష్టధైకాదశధా ద్వాదశధాపరిమితధా
 చోద్భూత ఉద్భూతత్వాద్భూతేషు చరతి ప్రతిష్ఠా
 సర్వభూతానామధిపతిర్బ్రహ్మవేత్యసావాత్మాన్తర్బహిశ్చాన్తర్బహిన్
 హృ ॥ ౫॥ చతుర్థః ప్రపాఠకః ॥

ద్విధా వా ఏష ఆత్మానం బిభర్ష్యయం యః ప్రాణో
 యశ్చాసావాదిత్యోఽథ ద్వా వా ఏతావాస్తాం షణ్చుధా
 నామాన్తర్బహిశ్చాహోరాత్రే తౌ వ్యావర్తేతే అసౌ వా ఆదిత్యో
 బహిరాత్మాన్తరాత్మా ప్రాణో బహిరాత్మా గత్యాన్తరాత్మనానుమీయతే
 | గతిరిత్యేవం హ్యహ యః
 కశ్చిద్విధ్వానపహతపాప్మాధ్యక్షోఽవదాతమనాన్తస్త్విష్ట
 ఆవృత్తచక్షుః సోఽన్తరాత్మాగత్యా బహిరాత్మనోఽనుమీయతే
 గతిరిత్యేవం హ్యహోథ య ఏషోఽన్తరాదిత్యే హిరణ్యయః పురుషో
 యః పశ్యతి మాం హిరణ్యవత్స ఏషోఽన్తరే హృతుష్కర
 ఏవాశ్రితోఽన్నమత్తి ॥ ౧॥

అథ య ఏషోఽన్తరే హృతుష్కర ఏవాశ్రితోఽన్నమత్తి స
 ఏషోఽగ్నిర్దివి శ్రితః సౌరః కాలాఖ్యోఽదృశ్యః
 సర్వభూతాన్నమత్తి కః పుష్కరః కిమయం వేద వా వ
 తత్పుష్కరం యోఽయమాకాశోఽస్యేమాశ్చతస్రో దిశశ్చతస్ర
 ఉపదిశః సంస్థా అయమర్వాగగ్నిః పరత ఏతౌ
 ప్రాణాదిత్యావేతాపుపాసీతోమిత్యక్షరేణ వ్యాహృతిభిః సావిత్త్యా
 చేతి ॥ ౨॥

దేవ వా వ బ్రహ్మణో రూపే మూర్తం చామూర్తం చాథ యన్మూర్తం
 తదనత్యం యదమూర్తం తత్సత్యం తద్బ్రహ్మ యద్బ్రహ్మ
 తజ్ఞోఽతిర్యజ్ఞోఽతిః స ఆదిత్యః స వా ఏష ఓమిత్యేతదాత్మా స

త్రేధాత్మానం వ్యకురుత ఓమితి తిస్రో మాత్రా ఏతాభిః సర్వమిదమోతం
ప్రోతం చైవాస్మిన్నిత్యేవం హ్యహైతద్వా ఆదిత్య ఓమిత్యేవం
ధ్యాయంస్తథాత్మానం యుజ్జీతేతి || 3 ||

అథాన్యత్రాప్యక్తమథ ఖలు య ఉద్గీఢః స ప్రణవో యః ప్రణవః
స ఉద్గీఢ ఇత్యసావాదిత్య ఉద్గీఢ ఏవ ప్రణవ ఇత్యేవం
హ్యహోద్గీఢః ప్రణవాఖ్యం ప్రణేతారం నామరూపం విగతనిద్రం
విజరమవిమృత్యుం పునః పఞ్చధా జ్ఞేయం నిహితం
గుహాయామిత్యేవం హ్యహోర్ధ్వమూలం వా ఆబ్రహ్మశాఖా
ఆకాశవాయ్వగ్నుదకభూమ్యాదయ ఏకేనాత్తమేతదప్రహ్మా
తత్సైతతతే యదసావాదిత్య ఓమిత్యేతదక్షరస్య
చైతత్తస్మాదోమిత్యనేనైతదుపాసీతాజస్రమిత్యేకోఽస్య రసం
బోధయీత ఇత్యేవం హ్యహైతదేవాక్షరం పుణ్యమేతదేవాక్షరం
జ్ఞాత్వా యో యదిచ్ఛతి తస్య తత్ || ౪ ||

అథాన్యత్రాప్యక్తం స్తనయత్యేపాస్య తనూర్యా ఓమితి
స్త్రీపుంసపుంసకమితి లిఙ్గవత్యేషాథాగ్నిర్వాయురాదిత్య ఇతి
భాస్వత్యేషాథ రుద్రో విష్ణురిత్యధిపతిరిత్యేషాథ గార్వాప్త్యో
దక్షణాగ్నిరాహవనీయ ఇతి ముఖవత్యేషాథ ఋగ్యజుఃసామేతి
విజానాత్యేషథ భూర్భువస్వరితి లోకవత్యేషాథ భూతం
భవ్యం భవిష్యదితి కాలవత్యేషాథ ప్రాణోఽగ్నిః సూర్యః ఇతి
ప్రతాపవత్యేషాథాన్నమాపశ్చన్ద్రమా ఇత్యాప్యాయనవత్యేషాథ
బుద్ధిర్మనోఽహఙ్కార ఇతి చేతనవత్యేషాథ ప్రాణోఽపానో వ్యాన
ఇతి ప్రాణవత్యేకే త్యజామిత్సుకైతాహ ప్రస్తోతార్పితా
భవతిత్యేవం హ్యహైతద్వై సత్యకామ పరం చాపరం చ
యదోమిత్యేతదక్షరమితి || ౫ ||

అథ వ్యాత్తం వా ఇదమాసీత్సత్యం ప్రజాపతిస్తపస్తప్తాస్వ
అనువ్యాహరద్భూర్భువఃస్వరిత్యేషా హాథ ప్రజాపతేః స్థవిష్టా
తనూర్యా లోకవతీతి స్వరిత్యస్యాః శిరో నాభిర్భువో భూః పాదా
ఆదిత్యశ్చక్షురాయత్తః పురుషస్య మహతో మాత్రాశ్చక్షుషా
హ్యాయం మాత్రాశ్చరితి సత్యం వై చక్షురక్షిణ్యపస్థితో హి
పురుషః సర్వార్థేషు

వదత్యేతస్మాద్భూర్భువఃస్వరిత్యుపాసీతాన్నం హి
 ప్రజాపతిర్విశ్వాత్మా విశ్వచక్షురివోపాసితో భవతీత్యేవం
 హ్యేహైషా వై ప్రజాపతిర్విశ్వభృత్తనూరేతస్యామిదం
 సర్వమన్తర్హితమస్మింశ్చ సర్వస్మిన్నేషాన్తర్హితేతి
 తస్మాదేషోపాసీతేతి || ౬ ||

తత్సవితుర్వరేణ్యమిత్యసౌ వా ఆదిత్యః సవితా స వా ఏవం
 ప్రవరణాయ ఆత్మకామేనేత్యాహుర్బ్రహ్మవాదినోఽథ భర్గో దేవస్య
 ధీమహీతి సవితా వై తేఽవస్థితా యోఽస్య భర్గః కం
 సఞ్చితయామీత్యాహుర్బ్రహ్మవాదినోఽథ ధియో యో నః ప్రచోదయాదితి
 బుధ్యో వై ధియస్తా యోఽస్మాకం
 ప్రచోదయాదిత్యాహుర్బ్రహ్మవాదినోఽథ భర్గ ఇతి యో హ వా
 ఆస్మిన్నాదిత్యే నిహితస్తారకేఽక్షిణీ వైష భర్గాభ్యో
 భాభిర్గతిరస్య హీతి భర్గో భర్జతి వైష భర్గ ఇతి
 బ్రహ్మవాదినోఽథ భర్గ ఇతి భాసయతీమాంల్లోకానితి
 రజ్జాయతీమాని భూతాని గచ్ఛత ఇతి
 గచ్ఛత్యస్మిన్నాగచ్ఛత్యస్మా ఇమాః
 ప్రజాస్తస్మాద్భారకత్వాద్భర్గః శత్రూన్సూయమానత్వాత్సూర్యః
 సన్నాతనవితా దానాదాదిత్యః
 పవనాత్పవమానోఽథాయోఽథాయనాదాదిత్య ఇత్యేవం హ్యేహ
 ఖల్వాత్మనాత్మామృతాఖ్యశ్చేతా మంత్రా గంతా ప్రష్టా
 నన్దయితా కర్తా వక్తా రసయితా ఘ్రాతా స్పర్శయితా చ
 విభువిగ్రహే సన్నిష్టా ఇత్యేవం హ్యేహాథ యత్ర ద్వైతీభూతం
 విజ్ఞానం తత్ర హి శ్చోణోతి పశ్యతి జిఘ్రతీతి రసయతే వైవ
 స్పర్శయతి సర్వమాత్మా జానీతేతి యత్రాద్వైతీభూతం విజ్ఞానం
 కార్యకారణనిర్ముక్తం నిర్వచనమనౌపమ్యం నిరుపాఖ్యం కీం
 తదక్ల వాచ్యమ్ || ౭ ||

ఏష హి ఖల్వాత్మేశానః శంభుర్భవో రుద్రః
 ప్రజాపతిర్విశ్వసృష్టిరణ్యగర్భః సత్యం ప్రాణో హంసః శాన్తో
 విష్ణుర్నారాయణోఽర్కః సవితా ధాతా సమ్రాడిన్ద్ర ఇన్ద్రుతి య
 ఏష తపత్యగ్నినా పిహితః సహస్రాక్షేణ హిరణ్మయేనానన్దేష
 వావ విజిజ్ఞాసితవ్యోఽన్వేష్టవ్యః సర్వభూతేభ్యోఽభయం

దత్త్వారణ్యం గత్యాథ

బహిఃకృతేన్ద్రియాధాన్స్వశరీరాదుపలభతేఽధైనమితి

విశ్వరూపం హరిణం జాతవేదసం పరాయణం జ్యోతిరేకం

తపంతమ్ | సహస్రశ్శ్మిః శతధా వర్తమానః ప్రాణః

ప్రజానాముదయత్యేష సూర్యః || ౮ || ఇతి పంచమః ప్రపాఠకః ||

| అథ ప్రపాఠక ౬ |

ద్విధా వా ఏష ఆత్మానం బిభర్త్యయం యః ప్రాణో

యశ్చాసా ఆదిత్యోఽథ ద్వో వా ఏతా ఆస్య పన్థానా

అన్తర్బహిశ్చాహోరాత్రేణైతా వ్యావర్తేతే అసౌ వా ఆదిత్యో

బహిరాత్మాన్తరాత్మా ప్రాణోఽతో బహిరాత్మక్యా

గత్యాన్తరాత్మనోఽనుమీయతే గతిరిత్యేవం హి ఆహాథ యః

కశ్చిద్విద్వానపహతపాప్మాఽక్షాధ్యక్షోఽవదాతమనాస్తన్నిష్ఠ

ఆవృత్తచక్షుః సో అన్తరాత్మక్యా గత్యా బహిరాత్మనోఽనుమీయతే

గతిరిత్యేవం హ ఆహ అథ య ఏషోఽన్తరాదిత్యే హిరణ్మయః పురుషో యః

పశ్యతీమాం హిరణ్యవస్థాత్ స ఏషోఽన్తరే హృత్పుష్కర

ఏవాశ్రితోఽన్నమత్తి || ౧ ||

అథ య ఏషోఽన్తరే హృత్పుష్కర ఏవాశ్రితోఽన్నమత్తి స ఏషోఽగ్నిర్దివి

శ్రితః సౌరః కాలాఖ్యోఽదృశ్యః సర్వభూతాన్యన్నమత్తితి కః

పుష్కరః

కింమయో వేతి ఇఅదం వా వ తత్పుష్కరం యోఽయమాకాశోఽన్యేమాః

చతస్రో దిశశ్చతస్ర ఉపదిశో దలసంస్థా ఆసమర్వాగ్విచరత ఏతౌ

ప్రాణాదిత్యా ఏతా ఉపాసితోమిత్యేతదక్షరేణ వ్యాహృతిభిః

సావిత్ర్యా చేతి || ౨ ||

ద్వే వావ బ్రహ్మణో రూపే మూర్తం చామూర్తం చ | అథ యన్మూర్తం

తదనత్యమ్ యదమూర్తం తతస్సత్యమ్ తద్బ్రహ్మ తజ్జ్యోతిః యజ్జ్యోతిః స

ఆదిత్యః స వా ఏష ఓమిత్యేతదాత్మాభవత్ స త్రేధాత్మానం వ్యాకురుత

ఓమితి తిస్రో మాత్రా ఏతాభిః సర్వమిదమోతం ప్రోతం చైవాస్మీతి ఏవం

హ్యహైతదాస్ ఆదిత్య ఓమిత్యేవం ధ్యాయత ఆత్మానం యుజ్జితేతి || 3 ||

అథాన్యత్రాపి ఉక్తమథ ఖలు య ఉద్గీఢః స ప్రణవో యః ప్రణవః

స ఉద్గీఢ ఇతి ఆసౌ వా ఆదిత్య ఉద్గీఢ ఏష ప్రణవా ఇతి । ఏవం

హ్యోహోద్గీఢం ప్రణవాఖ్యం ప్రణేతారం భారూపం

విగతనిద్రం విజరం విమృత్యుం

త్రిపదం త్ర్యక్షరం పునః పంచాధా జ్ఞేయం నిహితం గుహాయామిత్యేవం

హ్యోహోర్ధ్వమూలం త్రిపాదబ్రహ్మ శాఖా ఆకాశ వాయుగ్నూదకభూమ్యాదయ

ఏకోఽశ్వత్థనామైతదబ్రహ్మైతస్యైతత్తేజో యదసా ఆదిత్యః ఓమిత్యేతదక్షరస్య

చైతత్తస్మాదోమిత్యనేనైతదుపాసీతాజప్రమిత్యేకోఽస్య సమ్బోధయితేత్యేవం

హ్యోహా :

ఏతదేవాక్షరం పుణ్యమేతదేవాక్షరం పరమ్ ।

ఏతదేవాక్షరం జ్ఞాత్వా యో యదిచ్ఛతి తస్య తత్ ॥ १॥

అథాన్యత్రాపుక్తం స్వనవత్యేషాస్యస్తనుర్యా ఓమితి స్త్రీపుంనపుంసకేతి

లిఙ్గవతీ ఏషాఽథాగ్నిర్వాయురాదిత్య ఇతి భాస్యతి ఏషా అథ బ్రహ్మ

రుద్రో

విష్ణురిత్యధిపతివతీ ఏషాఽథ గార్హపత్యో దక్షిణాగ్నిరాహవసీయా ఇతి

ముఖవతీ ఏషాఽథ ఋగ్యజుఃసామేతి విజ్ఞానవతీ ఏషా

భూర్భువఃస్వరితి

లోకవతీ ఏషాఽథ భూతం భవ్యం భవిష్యదితి కాలవతీ ఏషాఽథ

ప్రాణోఽగ్నిః

సూర్య ఇతి ప్రతాపవతీ ఏషాఽథాన్నమాపశ్చన్యమా ఇత్యాప్యాయనవతీ

ఏషాఽథ బుద్ధిర్మనోఽహజ్కారా ఇతి చేతనవతీ ఏషాఽథ ప్రాణోఽపానో

వ్యాన

ఇతి ప్రాణవతీ ఏషేతి అత ఓమిత్సుక్తేనైతాః ప్రస్తుతా అర్చితా అర్చితా

భవస్తీతి ఏవం హ్యోహైతద్వై సత్యకామ పరాం చాపరాం

చ బ్రహ్మ యదోమిత్యేతదక్షరమితి ॥ ౫॥

అథావ్యాహృతం వా ఇదమాసీత్ స సత్యం

ప్రజాపతిస్తపస్తప్త్యాఽనువ్యాహరదూర్భుర్భువఃస్వరితి ।

ఏషైవాస్య ప్రజాపతేః స్థవిష్టా తనుర్యా లోకవతీతి

స్వరిత్యస్యాః శిరో నాభిర్భువో

భూః పాదా ఆదిత్యశ్చక్షుః చక్షురాయతా హి పురుషస్య

మహతీ మాత్రా చక్షుషా

హ్యాయం మాత్రాశ్చరతి సత్యం వై చక్షుః

అక్షిణ్యవస్థితో హి పురుషః సర్వాధేషు చరతి
 ఏతస్మాద్భూర్భువఃస్వరిత్యుపాసీతానేన హి
 ప్రజాపతిర్విశ్వాత్మా విశ్వచక్షురివోపాసితో భవతీతి ఏవం హ్యహైషా
 వై ప్రజాపతేర్విశ్వభృత్యనురేతస్యామిదం సర్వమన్తర్హితమస్మిన్
 చ సర్వస్మిన్నేషా అన్తర్హితేతి తస్మాదేషోపాసీతా || ౬ ||

తత్సవితుర్వరేణ్యమిత్యసౌ వా ఆదిత్యః సవితా స వా ఏవం ప్రవరణీయ
 ఆత్మకామేనేత్యాహుర్బ్రహ్మవాదినోఽథ భర్గో దేవస్య ధీమహీతి
 సవితా వై దేవస్తతో యోఽస్య భర్గాఖ్యస్తం
 చిన్తయామీత్యాహుర్బ్రహ్మవాదినోఽథ
 ధియో యో నః ప్రచోదయాదితి బుద్ధయో వై ధియస్తాయోఽస్మాకం
 ప్రచోదయాదిత్యాహుర్బ్రహ్మవాదినః అథ భర్గా ఇతి యో హ వా అముష్మిన్నాదిత్యే
 నిహితస్తారకోఽక్షిణీ వైష భర్గాఖ్యః భాభిర్గతిరస్య హీతి భర్గః
 భర్జయతీతి
 వైష భర్గ ఇతి రుద్రో బ్రహ్మవాదినోఽథ భ ఇతి భాసయతీమాన్ లోకాన్ ర
 ఇతి

రంజయతీమాని భూతాని గ ఇతి గచ్ఛన్త్యస్మిన్నాగచ్ఛన్త్యస్మాదిమాః
 ప్రజాస్తస్మాద్భ-రగ-త్వాద్భర్గః శాశ్వత్ సూయమానాత్ సూర్యః సవనాత్
 సవితాఽదానాత్ ఆదిత్యః పవనాత్పావనోఽథాపోప్యాయనాదిత్యేవం హ్యహ
 ఖల్వాత్మనోఽత్మా నేతామృతాఖ్యశ్చేతా మన్తా గస్తోత్సృష్టానన్దయితా
 కర్తా వక్తా రసయితా సూతా ద్రష్టా శ్రోతా స్పృశతి చ విభుర్విగ్రహ
 సన్నివిష్టా ఇత్యేవం హ్యహ అథ యత్ర ద్వైవితీభూతం విజ్ఞానం తత్ర హి
 శ్చోణోతి

పశ్యతి జిఘ్రతి రసయతి వైవ స్పర్శయతి సర్వమాత్మా జానీతేతి
 యత్రాద్వైవితీభూతం
 విజ్ఞానం కార్యకారణకర్మనిర్మూక్తం నిర్వచనమనౌపమ్యం నిరుపాఖ్యాం
 కిం తదవచ్యమ్ || ౭ ||

ఏష హి ఖల్వాత్మేశానః శమ్భుర్భవో రుద్రః ప్రజాపతిర్విశ్వస్సృక్
 హిరణ్యగర్భః సత్యం ప్రాణో హంసః శాస్తా విష్ణుర్నారాయణోఽర్కః
 సవితా ధాతా విధాతా సమ్రాడిన్య ఇన్దరితి య ఏష తపత్యగ్నిరివగ్నినా
 విహితః సహస్రాక్షేణ హిరణ్మయేనాణ్డేన ఏష వా జిజ్ఞాసితవ్యోఽనేషష్టవ్యః
 సర్వభూతేభ్యోఽభయం దత్వారణ్యం గత్వాథ

బహిఃకృత్వీన్ద్రియార్థాన్స్వచ్ఛరీరాదుపలభేత ఏనమితి ।
 విశ్వరూపం హరిణం జాతవేదనం పరాయణం జ్యోతిరేకం తపస్తమ ।
 సహస్రరశ్మిః శతధా వర్తమానః ప్రాణః ప్రజానాముదయత్యేష సూర్యః ॥

॥ ౮ ॥

తస్మాద్వా ఏష ఉభయాత్మైవం విదాత్మనేవభిద్యాయత్యాత్మనేవ
 యజతీతి ధ్యానం ప్రయోగస్థం మనో విద్వద్భిష్టుతం
 మనఃపూతిముచ్చిష్టోపహతమిత్యనేన తత్పావయేత్ మన్తం పఠతి
 ఉచ్చిష్టోచ్చిష్టోపహితం యచ్చ పాపేన దత్తం మృతసూతకాద్వా
 వసోః పవిత్రమగ్నిః సవితృశ్చ రశ్మయః పునస్త్యన్నం మమ దుష్కృతం
 చ యదన్యత్ అద్భిః పురస్తాత్పరిదధాతి ప్రాణాయ స్వాహాపానాయ
 స్వాహా వ్యానాయ స్వాహా సమానాయ స్వాహోదానాయ స్వాహేతి
 పంచభిరభిజహోతి

అథావాశిష్టం యతవాగ్నాత్వతోఽద్భిర్భూయ
 ఏవోపరిష్టాత్పరిదధాత్యాచాన్తో
 భూత్వాత్మేజ్యానః ప్రాణోఽగ్నిర్విశోఽసీతి చ
 ద్వాభ్యామాత్మానమభిధ్యాయేత్
 ప్రాణోఽగ్నిః పరమాత్మా వై పంచవాయుః సమాశ్రితః స ప్రీతః ప్రీణాతు
 విశ్వం

విశ్వభుక్ విశోఽసీ వైశ్వానరోఽసీ విశ్వం త్వయా
 ధార్యతే జాయమానమ్ విశన్ తు త్వామాహుతయశ్చ
 సర్వాః ప్రజాస్తత్ర యత్ర విశ్వామృతోఽసీతి ఏవం న విధిన్వా
 ఖల్వనేనాత్మానత్వం పునరుపైతి ॥ ౯ ॥

అథాపరం వేదితవ్యముత్తరో వికారోఽస్యాత్మయజ్ఞస్య యథాన్నమన్నాదశ్చేతి

అస్యోపవ్యాఖ్యానం పురుషశ్చేతా ప్రధానాన్తఃస్థః స ఏవ భోక్తా
 ప్రాకృతమన్నం భుక్తు ఇతి తస్యాయం భూతాత్మా హ్యన్నమస్యకర్తా
 ప్రధానః

తస్మాత్త్రిగుణం భోజ్యం భోక్తా పురుషోఽన్తస్థః అత్ర దృష్టం నామ
 ప్రత్యయమ్
 యస్మాద్భిజనమభివా హి పశవస్తస్మాద్భిజం భోజ్యమనేవైవ ప్రధానస్య
 భోజ్యత్వం

వ్యాఖ్యాతం తస్మాద్భోక్తా పురుషో భోజ్యా ప్రకృతిస్తత్తోని భుక్తు ఇతి
 ప్రాకృతమన్నం
 త్రిగుణభేదపరిణమత్వాన్మహదాద్యం విశేషాంతం లిఙ్గమన్నైవ
 చతుర్దశవిధస్య
 మార్గస్య వ్యాఖ్యా కృతా భవతి సుఖదుఃఖమోహసంజ్ఞం
 హ్యన్నభూతమిదం జగత్
 న హి బీజస్య స్వాదుపరిగ్రహోఽస్తితి యావన్నప్రసూతిః తస్యావ్యేవం
 తిస్సృష్టవస్థాస్యన్నత్వం
 భవతి కౌమారం యౌవనం జరా పరిణమత్వాతత్తన్నత్వమేవం ప్రధానస్య
 వ్యక్తతాం
 గతస్యోపలబ్ధిర్భవతి తత్ర బుద్ధ్యాదీని స్వాదుని
 భవన్త్యధ్యవసాయసంజ్ఞల్పాభిమానా ఇతి
 అథేన్ద్రియార్థాన్ పంచస్వాదుని భవన్తి ఏవం సర్వాణీన్ద్రియకర్మాణి
 ప్రాణకర్మాణి
 ఏవం వ్యక్తమన్నమవ్యక్తమన్నమ్ ఆస్య నిర్గుణో భోక్తా
 భోక్తృత్వావైతన్యం
 ప్రసిద్ధం తస్య యథాగ్నిర్వై దేవానామన్నదః
 సోమోఽన్నమగ్నినైవాన్నమిత్యేవంవిత్
 సోమసంజ్ఞోఽయంభూతత్వాఽగ్నిసంజ్ఞోఽప్యవ్యక్తముఖా ఇతి వచనాత్పురుషో
 హ్యవ్యక్తముఖేన త్రిగుణం భుక్తు ఇతి యో హైవం వేద సంన్యాసీ యోగీ
 చాత్మయాజీ చేతి అథ యద్యన్న కశ్చిచ్ఛాన్యాగారే కామిన్యః
 ప్రవిష్టాః స్పృశతీన్ద్రియార్థాన్ తద్వద్ యో న స్పృశతి
 ప్రవిష్టాన్ సంన్యాసీ యోగీ చాత్మయాజీ చేతి || ౧౦||
 పరం వా ఏతదాత్మనో రూపం యదన్నమన్నమయో హ్యాయం ప్రాణోఽథ న
 యద్యశ్చాత్మమన్నాఽశ్రోతాఽస్పృష్టాఽద్రష్టాఽవక్తాఽఘ్రాతారసయితా
 భవతి ప్రాణాంశోఽస్పృశతీతి ఏవం హ్యోహాథ యది ఖల్వశ్చాతి
 ప్రాణసమృద్ధో
 భూత్వా మన్నా భవతి శ్రోతా భవతి
 స్పృష్టా భవతి వక్తా భవతి రసయితా
 భవతి ఘ్రాతా భవతి ద్రష్టా భవతీతి ఏవం హ్యహ అన్నాద్వై ప్రజాః
 ప్రజాయన్తే

యాః కశ్చిత్పుథివీశ్చృతాః | అతోఽన్నేనైవ జీవన్తి అధైతదపి యన్తి
అన్తతః || ౧౧||

అథాన్యత్రాపి ఉక్తమ్ సర్వాణి హ వా ఇమాని భూతాన్యహరహః
ప్రపతన్త్యన్నమభిజిఘ్నుక్షమాణాని సూర్యో రశ్మిభిరాదదాత్యన్నం
తేనాసౌ తపత్యన్నేనాభిషిక్తాః పచన్తీమే ప్రాణా అగ్నిర్యా
అన్నేనోజ్జ్వలత్యన్నకామేనేదం ప్రకల్పితం బ్రహ్మణా
అతోఽన్నమాత్మేత్యుపాసీతేత్వేయం
హ్యోహ | అనాద్యుతాని జాయన్తే జాతాన్యన్నేన
వర్ధన్తే అద్యతేఽత్తి చ భూతాని
తస్మాదన్నం తదుచ్యతే || ౧౨||

అథాన్యత్రాపి ఉక్తమ్ : విశ్వభృద్వై నామైషా తనుర్భగవతో
విష్ణోర్యదిదమన్నం ప్రాణో వా అన్నస్య రసో మనః ప్రాణస్య
విజ్ఞానం మనస ఆనన్దం విజ్ఞానస్యేతి అన్నవాన్ ప్రాణవాన్
మనశ్వాన్ విజ్ఞానవాన్ ఆనన్దవాన్ చ భవతి యో హైవం వేద
యావాన్తీహ వై భూతాన్యన్నమదన్తి తావత్స్వస్థోఽన్నమత్తి యో హైవంవేద
|

అన్నమేవ విజరన్నమన్నం సంవననం స్మృతమ్ | అన్నం పశూనాం
ప్రాణోఽన్నం జ్యేష్ఠమన్నం భిషక్ స్మృతమ్ || ౧౩||

అథాన్యాత్రప్యక్తమ్ : అన్నం వా అస్య సర్వస్య యోనిః కాలశ్చాన్నస్య
సూర్యో యోనిః కాలస్య తస్యైతద్రూపం యన్ నిమేషాదికాలాత్పమృతం
ద్వాదశాత్మకం వత్సరమేతస్యాగ్నేయమర్ధమర్ధం వారుణం మఘాద్యం
శ్రవిష్ఠార్ధమాగ్నేయం క్రమేణోత్క్రమేణ సార్వాద్యం శ్రవిష్ఠార్ధాన్తం
సౌమ్యమ్ తత్రైకైకమాత్మనో నవాంశకం సచారకవిధమ్
సౌక్ష్మ్యత్వాదేతత్ప్రమాణమనేనైవ ప్రమీయతే హి కాలః న వినా ప్రమాణేన
ప్రమేయస్యోపలబ్ధిః ప్రమేయోఽపి ప్రమాణతాం
పుథక్త్వాదుపైత్యాత్మసమ్బాధనార్థమిత్యేవం
హ్యోహ | యావత్సో వై కాలస్య కలాస్తావతీషు చరత్యసౌ యః కాలం
బ్రహ్మాత్మ్యుపాసీత
కాలస్తస్యాతిదూరమపసరతీతి ఏవం హ్యోహ :
కాలాత్స్రవన్తి భూతాని కాలాద్వృద్ధిం ప్రయాన్తి చ |

కాలే చాస్తం నియచ్ఛన్తి కాలో మూర్తిరమూర్తిమాన్ ॥ ॥ ౧౪॥

దేవ వావ బ్రహ్మణో రుపే కాలశ్చకాలశ్చాథ యః
 ప్రాగాదిత్యాత్సోఽకాలోఽకాలోఽథ
 య ఆదిత్యద్యః స కాలః సకలః సకలస్య వా ఏతద్ద్రూపం యత్సంవత్సరః
 సంవత్సరాత్ఫల్వేవేమాః ప్రజాః ప్రజాయన్తే సంవత్సరేణేహ వై జాతా
 వివర్ధన్తే
 సంవత్సరే ప్రత్యస్తం యన్తి తస్మాత్సంవత్సరో వై ప్రజాపతిః కాలోఽన్నం
 బ్రహ్మానీడమాత్మా
 చేత్యేవం హ్యహా

కాలః పచతి భూతాని సర్వాణ్యేవ మహాత్మని ।

యస్మిన్ తు పచ్యతే కాలో యస్తం వేద స వేదవిత్ ॥ ॥ ౧౫॥

విగ్రహవానేష కాలః సిన్ధురాజః ప్రజానామ్ ఏష తత్త్వః సవితాభ్యో
 యస్మాదేవేమే చన్ద్రగ్రహ సంవత్సరాదయః సూయన్తే అధైభ్యః
 సర్వమిదమత్ర వా యత్కించ్చిత్సుభాశుభం దృశ్యన్తేహ లోకే
 తదేతేభ్యస్తస్మాదాదిత్యాత్మా బ్రహ్మథ కాలసంజ్ఞమాదిత్యముపాసీతాదిత్యో
 బ్రహ్మేత్యేకేఽథ ఏవం హ్యహా ।

హోతా భోక్తా హవిర్మన్త్రో యజ్ఞో విష్ణుః ప్రజాపతిః ।

సర్వః కశ్చిత్ప్రభుః సాక్షీ యోఽముష్మిన్ఫాతి మణ్డలే ॥ ॥ ౧౬॥

బ్రహ్మ హ వా ఇదమగ్ర ఆసీత్ ఏకోఽనన్తః ప్రాగనన్తో దక్షిణోఽనన్తః
 ప్రతీచ్యనన్త ఉదీచ్యనన్త ఊర్ధ్వాన్ చాఽవాన్ చ సర్వతోఽనన్తః
 న హ్యస్య ప్రాచ్యాది దిశః కల్పన్తేఽథ తిర్యగ్వాన్ చోర్ధ్వం వా
 అనూహ్య ఏష పరమాత్మాఽపరిమితోఽతర్కోఽచిన్త్య ఏష ఆకాశాత్మా
 ఏవైష కృత్స్నక్షయ ఏకో జాగర్జీతి ఏతస్మాదాకాశాదేష ఖల్విదం
 చేతామాత్రం బోధయతి అనేనైవ చేదమ్ ధ్యాయతే ఆస్మిన్ చ ప్రత్యస్తం
 యాతి అస్యైతద్భాస్వరం రూపం యదముష్మిన్నాదిత్యే తపతి అగ్నో
 చాధుమకే

యజ్ఞ్యోతిశ్చిత్రతరముదరస్తోఽథ వా యః పచత్యన్నమ్ ఇత్యేవం హ్యహా
 యశ్చైషోఽగ్నో

యశ్చాయం హృదయే యశ్చాసావాదిత్యే స ఏష ఏకా ఇత్యేకస్య హైకత్వమేతి
 య ఏవం వేద ॥ ౧౭॥

తథా తత్ప్రయోగకల్పః ప్రాణాయామః ప్రత్యాహారో ధ్యానం ధారణా
తర్కః సమాధిః షడక్లౌ ఇత్యుచ్యతే యోగః అనేన యదా పశ్యన్నశ్యతి
రుక్మవర్ణం కర్తారమీశం పురుషం బ్రహ్మయోనిమ్ తదా విద్వాన్పుణ్యపాపే
విహాయ పరేఽవ్యయే సర్వమేకీకరోతి ఏవం హ్యహా :

యథా పర్వతమాదీప్తం నాశ్రయన్తి మృగద్విజాః ।

తద్వద్బ్రహ్మవిదో దోషా నాశ్రయన్తి కదాచన ॥

॥ ౧౮ ॥

అథాన్యత్రాప్యక్తమ్ : యదా వై బహిర్విద్వాన్మనో నియమ్యేన్ద్రియార్థాన్
చ ప్రాణో నివేశయిత్వా నిఃసంకల్పస్తతస్త్పిత్ అప్రాణాదిహ
యస్మాత్సమూఘతః ప్రాణసంజ్ఞకో జీవస్తస్మాత్ప్రాణో వై తుర్యాఖ్యే
ధారయేత్ప్రాణమ్ ఇత్యేవం హ్యహా :

అచిత్తం చిత్తమధ్యస్తమచిన్త్యం గుహ్యముత్తమమ్ ।

తత్ర చిత్తం నిధాయేత తచ్చ లింగం నిరాశ్రయమ్ ॥ ॥ ౧౯ ॥

అథాన్యత్రాప్యక్తమ్ : అతః పరాన్య ధారణా తాలరసనాగ్రనిపీడనా-
ద్వాఙ్మనఃప్రాణనిరోధనాద్బ్రహ్మ తర్కేణ పశ్యతి యదాత్మనాఽఽత్మాన-
మణోరణీయాంసం ద్యోతమానం మనఃక్షయాత్పశ్యతి తదాత్మనాత్మానం
దృష్ట్వా నిరాత్మా భవతి నిరాత్మకత్వాదసంజ్ఞోఽయోనిశ్చిన్తో
మోక్షలక్షణమిత్యేతత్పరం రహస్యమ్ ఇత్యేవం హ్యహా :

చిత్తస్య హి ప్రసాదేన హన్తి కర్మ శుభాశుభమ్ ।

ప్రసన్నాత్మాత్మని స్థిత్యా సుఖమవ్యయమశ్నుతా ఇతి ॥ ॥ ౨౦ ॥

అథాన్యత్రాప్యక్తమ్ : ఊర్ధ్వగా నాడీ సుషుమ్నాఖ్యా

ప్రాణసంశ్చారిణీ

తాలస్త్వర్షిచ్ఛిన్నా తయా ప్రాణోఽకారమనోయుక్తయోర్ధ్వముత్క్రమేత్

తాలస్థాగ్రం

పరివర్త్య ఇన్ద్రియాణ్యసంయోజ్య మహిమా మహిమానం నిరీక్షేతా తతో
నిరాత్వకమేతి

నిరాత్మకత్వాన్న సుఖదుఃఖభాగ్భవతి కేవలత్వం లభతా ఇత్యేవం

హ్యహా :

పరః పూర్వం ప్రతిష్ఠాప్య నిగృహీతానిలం తతః ।

తీర్త్వా పారమపారేణ పశ్చాద్భ్యుజ్జీత మూర్ధ్వని ॥ ॥ ౨౧ ॥

అథాన్యత్రాప్యక్రమ : ద్వే వా వ బ్రహ్మణీ అభిధ్యేయే

శబ్దశ్చాశబ్దశ్చ

అథ శబ్దేనైవాశబ్దమావిష్కీయతే అథ తత్ర ఓమితి

శబ్దోఽనేనోర్ధ్వముత్కాన్తోఽశబ్దే

నిధనమేతి అథాహైషా గతిరేతదమృతమ్ అతత్సాయుజ్యత్వమ్

నిర్వృతత్వమ్ తథా చేతి

అథ యథోర్ణనాభిస్తన్తునోర్ధ్వముత్కాన్తోఽవకాశం లభతీత్యేవం వా వ

ఖల్వాసావభిధ్యాతా ఓమిత్యనేనోర్ధ్వముత్కాన్తః స్వాతన్త్ర్యం లభతే

అన్యథా పరే శబ్దవాదినః :

శ్రవణాన్జుష్టయోగేనాన్తర్ద్వదయాకాశశబ్దమాకర్ణయన్తి సప్తవిధేయం

తస్యోపమా యథా నద్యః కింకీణీ కాంస్యచక్రకభేక విఃకృన్దికా

వృష్టిర్నివాతే

వదతీతి తం పృథగ్లక్షణమతీత్య పరేఽశబ్దేఽవ్యక్తే బ్రహ్మణ్యస్తం

గతాః తత్ర తేఽపృథగ్గర్భిణోఽపృథగ్విక్యా యథా సమ్పన్నా

మధుత్వం నానారసా ఇత్యేవం హ్యహా :

ద్వే బ్రహ్మణీ వేదితవ్యే శబ్దబ్రహ్మ పరాం చ యత్ ।

శబ్దబ్రహ్మణీ నిష్ఠాతః పరం బ్రహ్మాధిగచ్ఛతి ॥ २౨ ॥

అథాన్యత్రాప్యక్రమ : యః శబ్దస్తదోమిత్యేతదక్షరమ్

యదస్యాగ్రం తచ్ఛాస్తమశబ్దమభయమశోకమానందం తృప్తం

స్థిరమచలమమృతమమృతం ద్రువం విష్ణుసంజ్ఞితం సర్వాపరత్వాయ

తదేతా ఉపసీతేత్యేవం హ్యహా :

యోఽసౌ పరాపరో దేవా ఓంకారో నామ నామతః ।

నిఃశబ్దః శూన్యభూతస్తు మూర్ఛి స్థానే తతోఽభ్యసీత్ ॥ २౩ ॥

అథాన్యత్రాప్యక్రమ : ధనుః శరీరమ్ ఓమిత్యేతచ్ఛరః

శిఖాస్య మనః తమోలక్షణం భిత్వా తమోఽతమావిష్టమాగచ్ఛతి

అథావిష్టం భిత్వాఽలాతచక్రమివ స్ఫురన్తమాదిత్యవర్ణమూర్ణస్వస్తం

బ్రహ్మ తమనః పర్యమపశ్యద్యదముష్మిన్నాదిత్యేఽథ సోమేఽగ్నౌ

విద్యుతి విభాతి అథ ఖల్వేనం దృష్టాఽమృతత్వం గచ్ఛతీత్యేవం

హ్యహా :

ధ్యానమన్తఃపరే తత్త్వే లక్ష్యేషు చ నిధీయతే ।

అతోఽవిశేషవిజ్ఞానం విశేషముపగచ్ఛతి ॥

మానసే చ విలీనే తు యత్సుఖం చాత్మసాక్షికమ్ ।

తద్భ్రహ్మ చామృతం శుక్రం సా గతిర్లోక ఏవ సః ॥ २౪ ॥

అథాన్యత్రాప్యక్తమ్ : నిద్రేవాన్తర్ణితేన్ద్రియః శుద్ధితమయా

ధియా స్వప్న ఇవ యః పశ్యతీన్ద్రియబిలేఽవివశః ప్రణవాఖ్యం

ప్రణేతారం భారూపం విగతనిద్రం విజరం విమృత్యుం విశోకం

చ సోఽపి ప్రణవాఖ్యః ప్రణేతా భారూపః విగత నిద్రః విజరః

విమృత్యుర్విశోకో భవతీత్యేవం హ్యహా :

ఏవం ప్రాణమథోఙ్కారం యస్మాత్సర్వమనేకథా ।

యున్క్తి యుజ్జతే వాపి యస్మాద్ద్యోగ ఇతి స్మృతః ॥

ఏకత్వం ప్రాణమనసోర్నియాణాం తథైవ చ ।

సర్వభావపరిత్యాగో యోగ ఇత్యభిధీయతే ॥ ౨౫ ॥

అథాన్యత్రాప్యక్తమ్ : యథా వాప్సు చారిణః శాకునికః

సూత్రయన్త్రేణోద్ధృత్యోదరేఽగ్నో జహోత్యేవం వా వ

ఖల్విమాన్ప్రాణానోమిత్యనేనోద్ధృత్యానామయేఽగ్నో జహోతి

అతస్తప్తోర్వివసోఽథ యథా తప్తోర్వి సార్పిష్టృణకాప్సంస్పర్శే-

నోఙ్జ్వలతీత్యేవం వా వ ఖల్వసావప్రాణాఖ్యః ప్రాణసంస్పర్శేనోఙ్జ్వలతి

అథ యదుఙ్జ్వలత్యేతద్భ్రహ్మణో రూపం చైతద్విష్టోః పరమం పదమ్

చైతద్రుద్రస్య రుద్రత్వమేతత్తదపరిమితథా చాత్మానం విభజ్య

పూరయతీమాం లోకానిత్యేవం హ్యహా :

వహ్నాశ్చ యద్వస్థల విస్ఫులిఙ్గాః సూర్యాన్మయూఖాశ్చ తథైవ

తస్య

ప్రాణాదయో వై పునరేవ తస్మాద్ అభ్యుచ్చరన్తిహ యథాక్రమేణ ॥

॥ ౨౬ ॥

అథాన్యత్రాప్యక్తమ్ : బ్రహ్మణో వా వైతత్తేజః పరస్యామృతస్యాశరీరస్య

యచ్ఛరీరస్యాష్ట్యమస్యైతద్భృతమథావిః సన్ నభసి నిహితం

వైతదేకాగ్రేణైవమన్తర్బృదయాకాశం వినుదన్తి యత్తస్య జ్యోతిరివ

సమ్పద్యతీతి అతస్తద్భావమ్ అచిరేణైతి భూమావయస్పిణ్డం నిహితం

యథాఽచిరేణైతి భూమిత్యమ్ మృద్యత్సంస్థమయస్పిణ్డం

యథాగ్న్యయస్కారాదయో

నాభిభవన్తి ప్రణశ్యతి చిత్తం తథాశ్రయేణ సహైవమిత్యేవం హ్యహా :

హృద్వాకాశమయం కోశమానందం పరమాలయమ్ ।

స్వం యోగశ్చ తతోఽస్మాకం తేజశ్చైవాగ్నిసూర్యయోః ॥ ॥ ౨౭ ॥

అథాన్యత్రాప్యక్తమ్ : భూతేన్ద్రియార్థానతిక్రమ్య తతః ప్రవ్రజ్యాజ్యం
ధృతిదణ్డం ధనుర్గృహీత్వాఽనభిమానమయేన చైవేషుణా తం బ్రహ్మ
ద్వారపారం నిహత్యాద్యం సంమోహమాలీ తృష్ణేర్ష్యాకుణ్డలీ
తస్త్రిరాఘవేత్ర్యభిమానాధ్యక్షః క్రోధజ్యం ప్రలోభదణ్డం
ధనుర్గృహీత్యేచ్ఛామయేన చైవేషుణేమాని ఖలు భూతాని హన్తి
తం హతోఽంకారప్లవేనాన్తర్హృదయాకాశస్య పారం తీర్త్వావిర్భూతే
అన్తరాకాశే శనక్రైరవత్రివావటకృద్ధాతుకామః సంవిశత్యేవం
బ్రహ్మశాలాం విశేత్ తతశ్చతుర్జాలం బ్రహ్మకోశం ప్రణుదేత్
గుర్వాగమేనేతి :

అతః శుద్ధః పూతః శూన్యః శాన్తోఽప్రాణో నిరాత్మాఽనన్తోఽక్షయ్యః
స్థిరః శాశ్వతోఽజః స్వతన్త్రః స్వే మహిమ్ని తిష్ఠతి అతః స్వే మహిమ్ని
తిష్ఠమానమ్ దృష్ట్వాఽవృత్తచక్రమివ సఞ్చారచక్రమాలోకయతి
ఇత్యేవం హ్యహా :

షడ్భిర్మానైస్తు యుక్తస్య నిత్యముక్తస్య దేహినః

అనన్తః పరమో గుహ్యః సమ్యగ్యోగః ప్రవర్తతే ॥

రజస్తమోభ్యాం విద్ధస్య సుసమిద్ధస్య దేహినః

పుత్రదారకుటుమ్బేషు సక్తస్య న కదాచన ॥ ॥ ౨౮ ॥

ఏవముక్త్యాఽన్తర్హృదయః శకాయన్యస్తస్మై నమస్కృత్యాఽనయా
బ్రహ్మవిద్యయా రాజన్ బ్రహ్మణః పఞ్ఠానమారూఢాః పుత్రాః
ప్రజాపతేరితి సన్తోషం ద్వన్ద్యతితిజ్ఞాం శాన్తత్వం
యోగాభ్యాసాదవాప్నోతితి

ఏతద్గుహ్యతమం నాపుత్రాయ నాశిష్యాయ నాశాన్తాయ కీర్తయేదితి
అనన్యభక్తాయ సర్వగుణసమ్పన్నాయ దద్యాత్ ॥ ॥ ౨౯ ॥

ఓం శుచో దేశే శుచిః సత్త్వస్థః సదధీయానః సద్వాదీ
సద్ధ్యాంఱి సద్వాజీ స్వాదితి । అతః సద్బ్రుహ్మణీ సత్యభిలాషిణీ
నిర్వృత్త్యోఽనస్తత్ఫలచ్ఛిన్నపాశో నిరాశః పరేష్యాత్మవద్యిగతభయో
నిష్కామోఽక్షయ్యమపరిమితం సుఖమాక్రమ్య తిష్ఠతి । పరమం

వై శేవధేరివ పరస్యాద్ధరణం యన్నిష్కామత్వమ్ । స హి సర్వకామమయః
 పురుషోఽధ్యవసాయసంక్కులాభిమానలిక్ష్ణో బద్ధః । అతస్తద్విపరీతో ముక్తః ।
 అత్రైక ఆహుర్గుణః ప్రకృతిభేదవశానధ్యవసాయాత్మబన్ధముపాగతో ।
 అధ్యవసాయస్య దోషక్షయాద్ధి మోక్షః మనసా హ్యేవ పశ్యతి మనసా
 శృణోతి కామః సంక్కులోఽపి విచికిత్సా శ్రద్ధాఽశ్రద్ధా
 ధృతిరధృతిర్ద్విర్ద్విర్ద్విర్ద్విత్వేతత్సర్వం మన ఏవ గుణోఽమైరుహ్యమానః
 కలుషీకృతశ్చాస్థిరశ్చలో లుప్యమానః సస్పృహో
 వ్యగ్రశ్చాభిమానిత్వం
 ప్రయాత ఇతి అహం సో మమేదమిత్యేవం మన్యమానో నిబద్ధాత్యాత్మనాత్మానం
 జాలేనేవ భేచరః । అతః పురుషోఽధ్యవసాయసంక్కులాభిమానలిక్ష్ణో బద్ధః
 అతస్తద్విపరీతో ముక్తః తస్మాన్నిరధ్యవసాయో నిఃసంక్కులోఽపి
 నిరభిమానస్తిష్ఠేత్

ఏతన్మోక్షలక్షణమ్ ఏషాత్ర బ్రహ్మపదవీ ఏషోఽత్ర ద్వా రవివరోఽనేనాస్య
 తమసః పారం గమిష్యతి । అత్ర హి సర్వే కామాః సమాహితా
 ఇత్యత్రోదాహరన్తి :

యదా పశ్చాత్పశ్యన్తే జ్ఞానాని మనసా సహ ।
 బుద్ధిశ న విచేష్ఠతే తామాహుః పరమాం గతిమ్ ॥

ఏతదుక్తాన్వర్హదయః శాకాయన్యస్తస్మై నమస్కృత్వా యథావదుపచారీ
 కృతకృత్యో మరుదుత్తరాయణం గతో న హ్యత్రోద్వర్తమా గతిః ఏషోఽత్ర
 బ్రహ్మపథః సారం స్థావరం భిత్తోర్ధ్వన వినిర్గతా ఇత్యత్రోదాహరన్తి

:

అనంతా రశ్మయస్తస్య దీపవద్యః స్థితో హృది ।
 సితాసితాః కద్రుసీలాః కపిలా మృదులోహితాః ॥

ఊర్ధ్వమేకః స్థితస్తేషాం యో భిభిత్వా సూర్యమణ్డలమ్ ।
 బ్రహ్మలోకమతిక్రమ్య తేన యాన్తి పరాం గతిమ్ ॥

యదస్యాన్యధ్రశ్మిశతమూర్ధ్వమేవ వ్యవస్థితమ్ ।
 తేన దేవనికాయానాం స్వధామాని ప్రపద్యతే ॥

యే నైకరూపాశ్చాధస్తాద్రశ్మయోఽస్య మృదుప్రభాః ।
 ఇహ కర్మోపభోగాయ తైః సంసరతి సోఽవషః ।
 తస్మాత్సర్గస్వర్గాపవర్గహేతుర్భగవానసావాదిత్య ఇతి ॥

॥ 30 ॥

కిమాత్మకాని వా ఏతానీన్ద్రియాణి ప్రచరన్యధన్తా వైతేషామిహ
 కో నియన్తా వేత్యాహా । ప్రత్యాహాత్మాత్మకానీత్యాత్మా హ్యేషాముద్ధన్తా
 వాప్రరసో భానపీయాశ్చ మరీచయో నామ అథ పఞ్చభిః
 రశ్మిభిర్విషయానత్తి కతమ ఆత్మేతి యోఽయం శుద్ధః పూతః
 శూన్యః శాన్తాదిలక్షణోక్తః సక్షైర్లక్ష్మిరుపగృహ్యః
 తస్యైతల్లిక్ష్మమల్లిక్ష్మాస్యాగ్నేర్వదౌష్ట్యమావిష్టం చాపాం యః
 శివతమోరస ఇత్యేకే । అథ వాక్రోత్రం చక్షుర్మనః ప్రాణ ఇత్యేకే,
 అథ బుద్ధిర్ధృతిః స్మృతిః ప్రజ్ఞా తదిత్యేకే అథ తే ఏతస్యైవం
 యథైవేహ బీజస్యాఙ్కురావాథధూమార్చిర్విషుల్లిక్ష్ణా ఇవాగ్నేశ్చేతి
 ఆత్రోదాహరన్తి :

వహ్నాశ్చ యద్వస్థలు విషుల్లిక్ష్ణాః
 సూర్యాన్మయూఖాశ్చ తథైవ తస్య ।

ప్రాణాదయో వై పునరేవ తస్మా-

దభ్యుచ్ఛరన్తిహ యథాక్రమేణ ॥ 30 ॥

తస్మాద్వా ఏతస్మాదాత్మని సర్వే ప్రాణాః సర్వే లోకాః సర్వే వేదాః
 సర్వే దేవాః సర్వాణి చ భూతాన్యుచ్ఛరన్తి తస్యోపనిషత్సత్యస్య సత్యమితి
 అథ యథార్హైధాగ్నే రభ్యాహితస్య పృథగ్గూమా నిశ్చరన్యైవం వా
 ఏతస్య మహతో
 భూతస్య నిఃశ్వసితమేతద్వద్భుగ్వేదో యజుర్వేదః సామవేదోఽథర్వాణ్ణిరసా
 ఇతిహాసః
 పురాణమ్ విద్యా ఉపనిషదః శ్లోకాః సూత్రాణ్యనువ్యాఖ్యానాని
 వ్యాఖ్యానాన్యన్యైవైతాని విశ్వా భూతాని ॥ 31 ॥

పఞ్చోష్టకో వా ఏషోఽగ్నిః సంవత్సరః తస్యేమా ఇష్టకా యో
 వసన్తో గ్రీష్మో వర్షాః శరద్దేమన్తః స
 శిరఃపక్షసీపృచ్ఛపృష్టవాన్
 ఏషోఽగ్నిః పురుషవిదః సేయం ప్రజాపతేః ప్రథమా చితిః
 కరైర్యజమానమన్తరిక్షముత్క్షిప్త్యా వాయవే ప్రాయచ్ఛత్
 ప్రాణో వై వాయుః ప్రాణోఽగ్నిస్తస్యేమా ఇష్టకా యః ప్రాణో
 వ్యానోఽపానః సమాన ఉదానః స

శిరఃపక్షసీపుష్పపుచ్చవానేషోఽగ్నిః

పురుషవిదస్తదిదమస్తరిక్షం ప్రజాపతేర్ద్వితీయా చితిః కరైర్యజమానం
 దివముత్తిష్టేన్ద్రాయ ప్రాయచ్చత్ ఆసౌ వా ఆదిత్య ఇన్ద్రః సైషోఽగ్నిః
 తస్యేమా ఇష్టకా యదృగ్యజః సామాథర్వాజ్గిరసా ఇతిహాసం పురాణం
 స శిరఃపక్షసీపుచ్చపుష్పవానేషోఽగ్నిః పురుషవిదః సైషా
 ద్యౌః ప్రజాపతేన్ద్రుతీయా చితిః కరైర్యజమానస్యాత్మవిదేఽవదానం
 కరోతి యథాత్మవిదుత్తిష్య బ్రహ్మాణే ప్రాయచ్చత్
 తత్రానన్దీ మోదీ భవతి || 33 ||

పుథివీగార్హపత్యోఽన్తరిక్షం దక్షిణాగ్నిర్ద్యౌరాహవసీయః

తత ఏవ పవమానపావకశుచయ ఆవిష్కృతమేతేనాస్య
 యజ్ఞమ్ యతః పవమానపావకశుచిసంఘాతో హి జాతరః
 తస్మాద్గ్నిర్వష్టవ్యః చేతవ్యః స్తోతవ్యోఽభిధ్యాతవ్యః
 యజమానో హవిర్గృహీత్వా దేవతాభిధ్యానమిచ్చతి :

హిరణ్యవర్ణః శకునో హృద్వాదిత్యే ప్రతిష్ఠితః

మద్గుర్హంసస్తేజోవృషః సోఽస్మిన్నగ్నౌ యజామహే

ఇతి చాపి మన్తార్థం విచినోతి | తత్సవితుర్వరేణ్యం భర్గోఽస్యాభిధ్యేయం
 యో బుద్ధ్యస్తస్థో ధ్యాయీహ మనఃశాన్తిపదమనుసరత్యాత్మనేయవ
 ధత్తేఽత్రేమే శ్లోకా భవన్తి :

- ౧ యథా నిరిన్ధనో వహ్నిః స్వయోనావుపశామ్యతే
 తథా వృత్తిక్షయాచ్చిత్తం స్వయోనావుపశామ్యతే |
- ౨ స్వయోనావుపశాన్తస్య మనసః సత్యకామతః
 ఇన్ద్రియార్థవిమూఢస్యాన్వతాః కర్మవశానుగాః |
- ౩ చిత్తమేవ హి సంసారమ్ తత్ప్రయత్నేన శోధయేత్
 యచ్చిత్తస్తస్మయో భవతి గుహ్యమేతత్సనాతనమ్ |
- ౪ చిత్తస్య హి ప్రసాదేన హన్తి కర్మ శుభాశుభమ్
 ప్రసన్నాత్మాత్మని స్థిత్యా సుఖమవ్యయమశ్నుతే |
- × సమాసక్తం యథా చిత్తం జన్తోర్విషయగోచరే
 యద్యేవం బ్రహ్మాణి స్వాత్తతోఽన ముచ్యేత బన్ధనాత్ |
- ౬ మనో హి ద్వివిధం ప్రోక్తం శుద్ధం చాశుద్ధమేవ చ
 అశుద్ధం కామసంపూర్కాత్ శుద్ధం కామవివర్జితమ్ |
- ౭ లయ విక్షేపరహితం మనః కృత్వా సునిశ్చలమ్

యదా యాత్యమనీభావం తదా తత్పరమం పదమ్ |

౮ తావన్మనో నిరోద్ధవ్యం హృది యావత్క్షయం గతమ్

ఏతజ్ఞానం చ మోక్షం చ శేషాన్యే గ్రన్థవిస్తరాః |

౯ సమాధినిర్ధౌతమలస్య చేతసో నివేశితస్యాత్మని యత్సుఖం భవేత్
న శక్యతే వర్ణయితుం గిరా తదా స్వయం తదస్త్రాకరణేన గృహ్యతే |

౧౦ అపామాపోఽగ్నిరగ్నో వా వ్యోమ్ని వ్యోమ న లక్షయేత్
ఏవమన్తర్గతం యస్య మనః స పరిముచ్యతే |

౧౧ మన ఏవ మనుష్యాణం కారణం బన్ధమోక్షయోః
బన్ధాయ విషయాసంగిం మోక్షో నిర్విషయం స్మృతమ్ |

అతోఽనగ్నిహోత్ర్యనగ్నిచిదజ్ఞానభిధ్యాయినాం బ్రాహ్మణః
పదవ్యోమానుస్మరణం విరుద్ధమ్ తస్మాదగ్నిర్యష్టవ్యః చేతవ్యః
స్తోతవ్యోఽభిధ్యాతవ్యః || ౩౪ ||

నమోఽగ్నయే పృథివీ క్షితే లోకస్మృతే లోకమైస్మై యజమానాయ ధేహి
నమో వాయవేఽన్తరిక్షక్షితే లోకస్మృతే లకమస్మై యజమానాయ ధేహి
నమ ఆదిత్యాయ దివిక్షితే లోకస్మృతే లోకమస్మై యజమానాయ ధేహి
నమో బ్రహ్మణే సర్వక్షితే సర్వస్మృతే సర్వమస్మై యజమానాయ ధేహి
హిరణ్మయేన పాత్రేణ సత్యస్యాపిహితం ముఖమ్

తత్త్వం పూషన్నపావృణు సత్యధర్మాయ విష్ణవే

యోఽసా ఆదిత్యే పురుషః సోఽసా అహమ్ ఏష హ వై సత్యధర్మో యదాదిత్యస్య

ఆదిత్యత్వం తచ్చుక్లమ్ పురుషమ్ అలిఙ్గమ్ నభసోఽన్తర్గతస్య

తేజసోఽశమాత్రమేతద్యదాదిత్యస్య మధ్యే ఇవేత్యే అక్షిణ్యగ్నౌ

చైతద్బ్రహ్మైతదమృతమేతద్భర్గః ఏతత్సత్యధర్మో నభసోఽన్తర్గతస్య

తేజసోఽశమాత్రమేతద్యదాదిత్యస్య మధ్యే అమృతం యస్య హి సోమః ప్రాణా

వా అప్యయంకురా ఏతక్ష్త్వైతదమృతమేతద్భర్గః ఏతత్సత్యధర్మో

నభసోఽన్తర్గతస్య తేజసోఽశమాత్రమ్ ఏతద్యదాదిత్యస్య మధ్యే

యజుర్దీప్యత్యేమాపోజ్యోతిరసోఽమృతంబ్రహ్మ భూర్భువః స్వరోమ్ |

అష్టపాదం శుచిం హంసం త్రిసూత్రమణుమవ్యయమ్

ద్విధర్మోఽన్ధం తేజసేన్ధం సర్వం పశ్యన్నశ్యతి

నభసోఽన్తర్గతస్య తేజసోఽన్యమాత్రమేతద్యదాదిత్యస్య మధ్యే ఉదిత్వా

మయాఖే భవత ఏతత్సవిత్సత్యధర్మ ఏతద్యజురేతత్ప్రప

ఏతద్గ్నిరేతద్వాయురేతద్వాణ

ఏతదాప ఏతచ్ఛన్ధమా

ఏతచ్ఛక్రమేతదమృతమేతద్బ్రహ్మవిషయమేతద్భానురర్ణవస్తస్మిన్నేవ
యజమానః సైన్ధవ ఇవ ప్లియన్త ఏషా వై బ్రహ్మైకతాత్ర హి సర్వే కామాః
సమాహితా

ఇత్యత్రోదాహరన్తి :

అంశుధారయ ఇవాణువాతేరితః సంస్ఫురత్యసావన్తర్గః సురాణామ్ యో
హైవంవిత్స సవిత్

స ద్వైతపితే నైకధామేతః స్యాత్తదాత్మకశ్చ : యే విన్ధవ

ఇవాభ్యుచ్చరన్త్యజన్తమ్

విద్యుదివాభ్రార్పిషః పరమే వ్యోమన్ తేఽఋచిషో వై యశస

ఆశ్రయవాసాజ్జటాభిరూపా

ఇవ కృష్ణవర్తనః || 3x ||

దేవ వా వ ఖల్వేతే బ్రహ్మజ్యోతిషో రూపకే శాన్తమేకం సమృద్ధం చైకమ్

అథ యచ్ఛన్తం తస్యాధారం ఖమ్ అథ యత్సమృద్ధమిదం తస్యాన్నమ్

తస్మాన్మన్త్రైషధాజ్యామిషపురోఢాశస్థాలీపాకాదిభిర్యష్టవ్యమన్త-

ర్యేద్యామాస్మ్యవశిష్టైరన్నపానైశ్చాస్యమాహవనీయమితి మత్వా తేజసః

సమృద్ధ్యై పుణ్యలోకవిజిత్యర్థాయామృతత్వాయ చాత్రోదాహరన్తి :

అగ్నిహోత్రం జుహుయాత్స్వర్గకామో యమరాజ్యమగ్నిష్టోమేనాభియయతి

సోమరాజ్యముక్తేన సూర్యరాజ్యం షోడశీనా స్వారాజ్యమతిరాత్రేణ

ప్రాజాపత్యమాసహస్రసంవత్సరాన్తక్రతునేతి :

వర్త్యాధారస్నేహయోగాద్యథా దీపస్య సంస్థితిః ।

అన్తర్యాణ్ణోపయోగాదిమా స్థితావాత్మశివీ తథా ॥

॥ 3౬ ॥

తస్మాదోమిత్యనేనైతదుపాసీతాపరిమితం తేజస్త్రైధభిహితమగ్నావాదిత్యే

ప్రాణేఽత్రైషా నాడ్యన్నబహుమిత్యేషాగ్నో హుతమాదిత్యం గమయతి అతో యో

రసోఽన్రవత్ స ఉద్గీఢం వర్షతి తేనేమే ప్రాణాః ప్రాణేభ్యః ప్రజా

ఇత్యత్రోదాహరన్తి :

యద్ధవిరగ్నో హూయతే తదాదిత్యం గమయతి తత్సూర్యో రశ్మిభిర్వర్షతి

తేనాన్నం భవతి అన్నాద్భూతానాముత్పత్తిరిత్యేవం హ్యహా :

అగ్నో ప్రాస్తాపుతిః సమ్యగాదిత్యముపతిష్ఠతే ।

ఆదిత్యాజ్ఞాయతే వృష్టిర్వృష్టిరన్నం తతః ప్రజాః ॥

॥ 3౭॥

అగ్నిహోత్రం జహ్వానో లోభజాలం భినత్తి అతః సంమోహం ఛిత్వా న
 క్రోధాస్తున్వానః కామమభిధ్యాయమానస్తతశ్చతుర్జాలం
 బ్రహ్మకోశం భిన్నదతః పరమాకాశమత్ర హి సౌర
 సౌమ్యాగ్నేయసాత్వికాని మణ్డలాని భిత్త్వా తతః శుద్ధః
 సత్త్వాన్తరస్థమచలమమృతమచ్యుతం ధ్రువం విష్ణుసంజ్ఞితమ్
 సర్వాపరం ధామ సత్యకామసర్వజ్ఞత్వసంయుక్తమ్ స్వతన్త్రమ్
 చైతన్యమ్ నేస్వ మహిమ్ని తిష్ఠమానం పశ్యతి అత్రోదాహరన్తి :

రవిమధ్యే స్థితః సోమః సోమమధ్యే హుతాశనః |
 తేజోమధ్యే స్థితం సత్త్వం సత్త్వమధ్యే స్థితోఽచ్యుతః ॥

శరీరప్రాదేశాఙ్గష్టమాత్రమణోరప్యన్వయం ధ్యాత్వాతఃపరమతాం
 గచ్ఛతి అత్ర హి సర్వే కామాః సమాహితా ఇతి అత్రోదాహరన్తి :
 అఙ్గష్టప్రాదేశశరీరమాత్రం ప్రదీపప్రతాపవద్విస్త్రీధా హి
 తద్బ్రహ్మభిష్టాయమానం మహో దేవో భువనాన్యావివేశ |
 ఓం నమో బ్రహ్మణే నమః ॥ 3౮॥

ఇతి షష్ఠః ప్రపాఠకః ॥

ప్రపాఠక ౭ |

అగ్నిర్గాయత్రం త్రివృద్రథన్తరం వసన్తః ప్రాణో నక్షత్రాణి
 వసవః పురస్తాదుద్యన్తి తపన్తి వర్షన్తి స్తువన్తి పునర్విశ్నతి
 అన్తర్వివషణేక్షన్తి అచిన్తోఽమూర్తో గభీరో
 గుణభుగ్భయోఽనిర్వృత్తిర్వోగీశ్వరః
 సర్వజ్ఞో మఘోఽప్రమేయోఽనాద్యన్తః శ్రీమాన్ అజో ధీమాననిర్దేశ్యః
 సర్వస్పృక్ సర్వస్యాత్మా సర్వభుక్ సర్వస్యేశానః
 సర్వస్యాన్తరాన్తరః ॥ ౧॥

ఇన్ద్రస్త్రిష్ఠువ్ పశ్చుదశో బృహద్గీష్మో వ్యానః సోమో రుద్రా దక్షిణత
 ఉద్యన్తి తపన్తి వర్షన్తి స్తువన్తి పునర్విశన్తి అన్తర్వివరోణ
 ఈక్షన్తి : అనాద్యన్తోఽపరిమితోఽపరిచ్ఛిన్నోఽపరప్రయోజ్యః
 స్వతన్త్రోఽలిక్తోఽమూర్తోఽనన్తశక్తిర్ధాతా భాస్కరః ॥ ౨॥

మరుతో జగతీ సప్తదశో వైరూపమ్ వర్షా ఆపానః శుక్ర
 ఆదిత్యాః పశ్చాదుద్యన్తి తపన్తి వర్షన్తి స్తువన్తి పునర్విశన్తి
 అన్తర్వివరేణేక్షన్తి తచ్ఛాన్తమశబ్దమభయమశోకమానందమ్ తృప్తమ్
 స్థిరమచలమమృతమచ్యుతమ్ ధ్రువమ్ విష్ణుసంజ్ఞితమ్ సర్వాపరం
 ధామ ॥ ౩॥

విశ్వే దేవా అనుష్టుబేకవింశో వైరాజః శరత్సమానో వరుణః సాధ్యా
 ఉత్తరత ఉద్యన్తి తపన్తి వర్షన్తి స్తువన్తి పునర్విశన్తి
 అన్తర్వివరేణేక్షన్తి అన్తఃశుద్ధః పూతః శూన్యః శాన్తోఽప్రాణో
 నిరాత్మానన్తః ॥ ౪॥

మిత్రావరుణౌ పఙ్క్తిస్త్రిణవత్రయస్త్రింశో శాక్వరరైవతే హేమన్త
 శిశిరా ఉదానోఽఙ్గిరసశ్చన్ద్రమా ఉర్ధ్వా ఉద్యన్తి తపన్తి
 వర్షన్తి స్తువన్తి పునర్విశన్తి అన్తర్వివరేణేక్షన్తి ప్రణవాఖ్యం
 ప్రణేతారమ్
 భారూపమ్ విగతనిద్రమ్ విజరమ్ విమృత్యుమ్ విశోకమ్ ॥ ౫॥

శనిరాహుకేతురగరక్షోయక్షనరవిహగశరభేభాదయోఽధస్తాదుద్యన్తి
 తపన్తి వర్షన్తి స్తువన్తి పునర్విశన్తి అన్తర్వివరేణేక్షన్తి
 యః ప్రాణ్ణో విధరణః సర్వాన్తరోఽక్షరః శుద్ధః పూతః భాన్తః
 ఙ్గాన్తః శాన్తః ॥ ౬॥

ఏష హి ఖల్వాత్మన్తర్వదయేఽణీయానిధోఽగ్నిరివ
 విశ్వరూపోఽస్యైవాన్నమిదం
 సర్వమస్మిన్నోతా ఇమాః ప్రజాః ఏష ఆత్మాపహతపాప్మా విజరో
 విమృత్యుర్విశోకోఽవిచికిత్సోఽవిపాశః సత్యసంజ్ఞుల్పః సత్యకామః
 ఏష పరమేశ్వరః ఏష భూతాధిపతిః ఏష భూతపాలః ఏష నేతుః
 విధరణః

ఏష హి ఖల్వాత్మేశానః శమ్భుర్భవఃఓరుద్రః ప్రజాపతిర్
 విశ్వసృఖిరణ్యగర్భః
 సత్యం ప్రాణో హంసః శస్తామ్యతో విష్ణుర్నారాయణః యశ్చైషోఽగ్నో
 యశ్చాయం
 హృదయేవయశ్చాసావాదిత్యే స ఏష ఏకః తస్మై తే విశ్వరూపాయ సత్యే

నభసి హితాయ నమః ॥ ౭ ॥

అథదానీం జ్ఞానోపసర్గా రాజన్మోహజాలస్యైష వై యోనిః యదస్వరైః
 సహ స్వర్గస్యైష వాట్యే పురస్తాదుక్తేఽప్యథః స్తమ్బనాశ్లిష్యన్తి
 అథ యే చాన్యే హ నిత్యప్రముదితా నిత్యప్రవసితా నిత్యయాచనకా
 నిత్యం శిలోపజీవినోఽథ యే చాన్యే హ పురయాచకా అయాజ్యయాచకాః
 శుద్రశిష్యాః శుద్రశ్చ శాస్త్రవిద్వాంసోఽథ యే చాన్యే హ
 చాటజటనటభటప్రవజితరక్తావతారిణో రాజకర్మణి పతితాదయోఽథయే
 చాన్యే హ యక్షరాక్షసభూతగణపిశాచోరగర్గహాదీనామర్థం
 పురస్కృత్య శమయామ ఇత్యేవం బ్రువాణా అథ యే చాన్యే హ వృథా
 కషాయకుణ్డలినః కాపాలినోఽథ యే చాన్యే హ వృథా
 తర్కదృష్టాన్తకుహకేన్ద్రజాత్వైర్వేదికేషు పరిస్థాతుమిచ్ఛన్తి తైః సహ
 న సంవన్ ప్రకాశ్యభూతా వై తే తస్కరా అస్వర్గ్యా ఇత్యేవం హ్యహా :
 వైరాత్యవాదకుహకైర్మిథ్యాదృష్టాన్తహేతుభిః ।
 బ్రామ్యన్లోకో న జానాతి వేదవిద్యాన్తరన్తు యత్ ॥

॥ ౮ ॥

బృహస్పతిర్వై శుక్రో భూత్వేన్ద్రస్యాభయాయాసురేభ్యః
 క్షయాయేమామవిద్యామస్సృజత్
 తయా శివమశివమిత్యుద్దిశేన్యశివం శివమితి
 వేదాదిశాస్త్రహింసకథర్మాభిధ్యానమస్తితి
 వదన్తి అతో వైనామభిధీయేతాన్యథైషా బన్ధ్యేవైషా రతిమాత్రం
 ఫలమస్యా వృత్తచ్యుతస్యేవ నారమ్భణీయేత్యేవం హ్యహా :
 దూరమేతే విపరీతే విఘాచీ అవిద్యా యా చ విద్యేతి జ్ఞాతా ।
 విద్యాభీప్సితం నచికేతనం మన్యే న త్వా కామా బహవో లోలుపన్తే ॥
 విద్యాం చావిద్యాం చ యన్తద్వేదోభయం సహ ।
 అవిద్యయా మృత్యుం తీర్త్వా విద్యయా అమృతమశ్నుతే ॥
 అవిద్యాయామన్తరే వేష్ట్యమానాః స్వయం ధీరాః పణ్డితం మన్యమానాః ।
 దన్ద్రమ్యమానాః పరియన్తి మూఢా అన్దేనైవ
 నీయమానా యథాన్ధాః ॥ ९ ॥

దేవాసురా హ వై య ఆత్మకామా బ్రహ్మణోఽన్తికం ప్రయాతాః తస్మై

నమస్కృత్వోమః భగవన్ వయమాత్మకామాః స త్వం నో బ్రూహీతి

అతశ్చిరం ధ్యాత్వాఽమన్యతాన్యతామానో వై తేఽసురా

అతోఽన్యతమమేతేషాముక్తమ్

తదిమే మూఢా

ఉపజీవన్త్యభిష్యజ్జీణస్త్ర్యాభిఘాతినోఽన్యతాభిశంసినః

సత్యమివాన్యతం పశ్యన్తీన్ద్రజాలవదిత్యతో యద్వేదేష్యాభిహితం తత్సత్యం

యద్వేదేషూక్తం తద్విద్వాంస ఉపజీవన్తి తస్మాద్బ్రాహ్మణో

నావైదికమధీయాతాయమర్థః

స్యాదితి || ౧౦||

ఏతద్వా వ తత్స్వరూపం నభసః ఖేఽన్తర్భూతస్య యత్పరం

తేజస్త్రేధ్యాభిహితమగ్నా ఆదిత్యే ప్రాణ ఏతద్వా వ తత్స్వరూపం

నభసః ఖేఽన్తర్భూతస్య యదోమిత్యేతదక్షరమనేనైవ తదుద్బుద్ధ్యతి

ఉదయతి ఉచ్ఛసతి అజస్రం బ్రహ్మాధీయాలమ్బం వాత్సైవైతత్సమీరణే

నభసి ప్రసాఖయైవోత్క్రమ్య స్కాధాత్కన్తమనుసర్త్యపు ప్రక్షేపకో

లవణస్యేవ ఘృతస్య

చౌష్ణ్యమివాభిధ్యాతుర్విస్తృతిరివైతదిత్యాత్రోదాహరన్తి :

అథ కస్మాదుచ్యతే వైద్యుతో యస్మాదుచ్ఛారితమాత్ర ఏవ సర్వం శరీరం

విద్యోతయతి తస్మాదోమిత్యనేనైతదుపాసీతాపరిమితం తేజః |

౧ పురుషశ్చక్షుషో యోఽయం దక్షిణోఽక్షిణ్యవస్థితః |

ఇన్ద్రోఽయమస్య జాయేయం సవ్యే చాక్షిణ్యవస్థితా ||

౨ సమాగమస్తయోరేవ హృదయాన్తర్గతే సుషా |

తేజస్తల్లోహితస్యాత్ర పిణ్డ ఏవోభయోస్తయోః ||

౩ హృదయాదాయాతి తావచ్ఛక్తుష్యస్మిన్ప్రతిష్ఠితా |

సారణీ సా తయోర్నాడి ద్వయోరేకా ద్విధా సతీ ||

౪ మనః కాయాగ్నిమాహన్తి స ప్రేరయతి మారుతమ్ |

మారుతస్తూరసి చరన్మన్త్రం జనయతి స్వరమ్ ||

× ఖజాగ్నియోగాద్ హృది సమ్ప్రయుక్తమణోర్హ్వణుర్ద్విరణుః కణ్ఠదేశే |

జిహ్వోగ్రదేశే త్ర్యణుకం చ విద్ధి వినిర్గతం మాతృకమేవమాహుః ||

౬ న పశ్యన్మృత్యుమ్ పశ్యతి న రోగం నోత దుఃఖతామ్ |

సర్వం హి పశ్యన్పశ్యతి సర్వమాప్నోతి సర్వశః ||

౭ చాక్షుషః స్వప్నచారీ చ సుప్తః సుప్తాత్పరశ్చ యః ।
భేదాశ్చైతేఽస్య చత్వారస్తేభ్యస్తుర్యం మహాత్తరమ్ ॥

౮ త్రిషేషకపాచ్ఛరేద్బ్రహ్మ త్రిపాచ్ఛరతి చోత్తరే ।
సత్యాన్యతోపభోగార్థాః ద్వైతీభావో మహాత్మన ఇతి
ద్వైతీభావో మహాత్మన ఇతి ॥ ౧౧ ॥

ఇతి సప్తమః ప్రపాఠకః ॥

ఓం ఆప్యాయన్తితి శాన్తిః ॥

ఇతి మైత్రాయణ్యపనిషత్సమాప్తా ॥

Encoded by Sunder Hattangadi

The prapATHaka 6 and 7 are available in

Dr. Radhakrishnan's book. Se other references in Indexextra.

——
Maitri (Maitrayani) Upanishad

pdf was typeset on August 13, 2021

——
Please send corrections to sanskrit@cheerful.com

